

# OSMANLILAR DÖNEMİNDE SOSYAL VE EKONOMİK AÇIDAN MUCUR

Yrd. Doç. Dr. Galip EKEN

**B**ugün Orta Anadolu'da, Kırşehir vilayet sınırları içinde yer alan Mucur, il merkezine 25 km. uzaklıkta, Acı Su vadisinin yamaçlarında ve vadiyi çevreleyen tepeler üzerinde kurulmuştur. İl merkezinin güney doğusunda yer alan Mucur'un, doğusunda Hacıbektaş, güneyinde Gülşehir, kuzeyinde Avanos kazaları yer almaktadır.

Coğrafi konumunu bu şekilde tanımladığımız Mucur'un, Osmanlılar dönemindeki sosyo-ekonomik tarihi kaleme alınmaya niyet edildiğinde, bu araştırmaya esas teşkil edecek, ulaşılabilen kaynak grupları şunlardır:

## Arşiv Belgeleri:

1- *Tapu-tahrir kayıtları*<sup>1</sup>: XV. ve XVI. yüzyıllara ait olan ve yerleşim biriminin sosyal ve iktisadi durumu hakkında bilgi veren bu kayıtlardan biri 1485, diğerleri 1526 ve 1584 tarihli olmak üzere, Mucur'a ait üç ayrı defterde bilgi bulunmaktadır. Bunlardan 1485 (H. 890) tarihli 19<sup>2</sup> ve 1526 (H. 932) tarihli 998<sup>3</sup> numara ile Başbakanlık Osmanlı Arşivindedir. 1584 (H.992) tarihli ise Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde 139 numaralı<sup>4</sup> Kırşehir Sancağı'na ait mufassal tahrir defteridir.

2- *Hurufât Defterleri*: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan, İstanbul'dan, Osmanlı şehirlerinde yer alan vakıf eserlerinde görevli şahıslara gönderilen beratları muhtevî defterlerdir.<sup>5</sup> Bu defterlerdeki bilgilerden hareketle bir yandan Mucur'un idarî konumu tesbit edilirken, diğer yandan da şehrin fizikî konumuna esas teşkil eden mahalle ve mescidleri belirlenmektedir. Bunlar, Mucur'da bulunan cami ve mescidlerde görev alan imam ve müezzin beratlarının bulunduğu defterlerdir.<sup>6</sup>

3- *Temettuat Defterleri*: Osmanlı Devleti, Tanzimat döneminde hukukî ve idarî açıdan olduğu kadar mali açıdan da yeni bir düzenlemeye gitmiştir. Tabii olarak öncelikle vergi sisteminde yenilemeye gitmek icap ettiğinden, buna esas teşkil etmesi için de yeniden memleketin mali imkânlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla Tanzimatın uygulandığı yerlerden başlanarak ülkenin ekonomik potansiyeli ortaya konmaya çalışılmıştır.

1. Tahrir kayıtlarının okunmasında yardımcı olan meslektaşımız ve hemşehrımız Dr. Ahmet Güneş ile mesat arkadaşımız Dr. Adnan Gürbüz'e teşekkür ediyoruz.
2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) **Tapu Tahrir (TT)** 19, s. 183-184.
3. BOA.TT.998. s. 680.
4. Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime (KK), **TT**, s. 81 ve 82.
5. Bu vesikalardan pek çok araştırmacı istifade etmiş olmakla birlikte bu konudaki müstakil çalışma Tuncer Baykara tarafından yapılmıştır. bkz. **Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)**, Ankara, 1990.
6. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), **Hurufat Defterleri (HD)**, (Aşağıda liste halinde verilmiştir)

Defter No:	Sayfa No:	Tarih:
1- 539	112-113	1786-1805 (H. 1201-1219)
2- 542	88	1821-1824 (H. 1237-1239)
3- 1095	50	1784-1785 (H. 1199)
4- 1096	67	1776-1789 (H. 1190-1203)
5- 1099	78	1767-1768 (H. 1181)
6- 1100	61	1748-1755 (H. 1161-1168)
7- 1118	8	1720-1721 (H. 1133)
8- 1139	3	1694-1729 (H. 1108-1141)
9- 1140	134	1698-1699 (H. 1110)
10- 1143	231	1774-1775 (H. 1188)
11- 1158	92	1758-1773 (H. 1172-1186)
12- 1160	72	1701-1706 (H. 1113-1117)

XV-XVI. yüzyıllardaki tahrirleri andıran fakat biraz daha değişik bir sistemle tutulan "Temettuat Defterleri"nde eyaletler esas alınarak daha alt birimlere doğru bir sayım hadisesi gerçekleştirilmiştir.<sup>7</sup> Bu defterlerden biri 1834 (H.1250)<sup>8</sup>, diğeri 1840 (H.1256)<sup>9</sup> tarihli olmak üzere 2 ayrı defterde Mucur kazasına ait bilgiler bulunmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Temettuat katalogları içinde bulunan bu defterlerden 795 nolu 1834 tarihli olup; defterin sahife 141'den 167'ye kadarki kısmı Mucur'un merkezine ait bilgiler içerirken; 167. ve 168. sayfelerinde ise Mucur kazasına bağlı Mikail ve Aflak karyelerine ait bilgiler bulunmaktadır. 820 nolu defter ise Kırşehir sancağı Mucur ve Hacıbektaş kazalarında yaşayan insanların temettuatları yazılıdır. Bu defterin ilk 78 sahifesi de Mucur'a ilişkin malumatı içerir. 80 ve 81. sayfelerde de yine bir önceki defterde olduğu gibi Mikail ve Aflak köylerinin haneleri hakkında bilgi yer almaktadır. Bahsi geçen bu defterlerin -1834 tarihli defter ile 1840 tarihli defterin- tutuluş sistemleri arasında çok fazla bir ayrılık olmasa da muhteviyatları açısından farklılıklar göze çarpmaktadır. 1834 tarihli defterde yer alan "Hane baha" tabiri ile esasen ne anlatıldığını tam anlayamamış olmakla birlikte, 1840 tarihli defterde bunun her hane için kaydedilen "temettuat" karşılığı olduğunu zannediyoruz. Ve yine bu defterde hane bahanın yanında hane reislerinin sahip oldukları tarla ve bağların dönümleri ile kıymetleri kuruş olarak belirtilmektedir. 1840 tarihli Temettuat Defteri ise "Hüve'l-muin" ile başlamakta akabinde ise "... müceddeden tahrirlerine irade-i seniyye-i şahane te'allük eden kazalardan Kırşehri sancağında kain Mucur kazasının arazisinde mütemekkin kaffe-i ehl-i islâmın emlâk ve arazileri kıymet-i hakikileri üzerine tasrihen kaza-i mezkurun tahrir-i emlâk defteridir, 7 Ramazan 1256" kaydı ile devam etmektedir. Mahalle isminden sonra hane numarası ve hane reisinin ismi verilip, sahip olunan emlâk, hayvanat ve temettuatları kaydedilmektedir.

4- Başbakanlık Osmanlı Arşivinde, **Cevdet Evkaf** 29680 numaralı belge. Bu belge, 1798 (H.1213) tarihli olup, "Kırşehri sancağında Hacıbektaş kazasının Mucur karyesi ahalisinden Karaman valileri ve Kırşehri mutasarrıfları için müretteb imdad-ı hazeriye..." kaydını muhtevidir.

5- Başbakanlık Osmanlı Arşivi **Cevdet Maliye** 30893 numaralı belge. Bu, Kırşehri sancağında vaki Mucur ve sair kazaların bac-ı bazar rusumu Kırşehri bac-ı bazar mukataasına ilhakına dair bir belgedir.

6- Başbakanlık Osmanlı Arşivi **Bab-ı Defterî Ceride** Odası 40643 numaralı defter: Bu da 1837 (H.1253) tarihli Mucur'un Nüfus defteridir.

### Matbu Eserler:

1- Seyahatnameler: Bu grub içinde bizim ulaştığımız seyahatnamelerden sadece Vital Cuinet bilgi vermektedir.<sup>10</sup> 1890'lı yıllarda Anadolu'yu gezen ve devletin resmi belgelerine istinaden şehirlerin sosyal ve iktisadi durumları hakkında bilgi veren Cuinet, Mucur hakkında da kısa fakat derli toplu bir malumat sunmaktadır.

2- Salnameler: XIX. yüzyıl sonlarından itibaren vilayet esasına göre çıkartılan, bugünkü İl Yıllıklarını andıran salnamelerin, Mucur hakkında ne tür bilgi verdiğine bakmak için; 1876 yılından sonra yapılan idari düzenleme ile Kırşehir sancağının Ankara Vilayeti'ne bağlanmasından dolayı, Ankara vilayet salnamelerine bakmak gerekmektedir. Ankara'nın 1308, 1311, 1318, 1320 ve 1325 tarihli salnamelerine bakıldı. Ancak bunların hepsinde Mucur nahiyesine ait bilgiler, bağlı olduğu Kırşehir merkez kazası ile birlikte verilmiştir. Bundan dolayı ne yazık ki Salnamelerde Mucur'a ait net bilgilere ulaşılamamıştır.

3- Araştırma eserlerinde de Mucur'un tarihi geçmişine çok fazla değinilmemiştir. Ancak dipnotlarda gösterdiğimiz eserlerin bölge tarihi ile ilgili bilgilerinden istifade edilmiştir.

### Mucur Adı:

Cevat Hakkı Tarım'ın Recep Okay'dan naklettiği bir efsaneye göre, eski zamanlarda, bugün Mucur ve civarında gördüğümüz mağaralarda gayr-i müslim ahali yaşıyormuş. Yine o tarihlerde kasabanın 5 km. kuzey batısında ise, Kızılın de denilen Aşılık mevkiinde müslüman Türkler sakin imiş. Sabahları Mucur'un yerindeki mağaralarda

7. Temettuat Defterleri, eyaletlere gönderilen "emr u فرمانlar muccebinde" eyalet esasından hareketle sancak, kaza ve köylere varuncaya kadar yerleşim merkezlerinde mahalle esasına göre hane bazında -köyler ise yine hane numaralarına göre belirli bir sıra takip edilerek- tutulmuşlardır. Her hane reisinin lakabıyla birlikte ismi, bazen hane reisinin "kara, kır, kumral" sakallı şeklinde; sakalı yoksa "ter bıyıklı" ve sair şekillerde tasvirini yaptıktan sonra, varsa mesleği belirtilmektedir. Bu defterlerin sosyo ekonomik tarih açısından önemi için bkz. Mübahat Küçükoglu, "Osmanlı Sosyal ve İktisat Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", **Belleten**, Ankara, 1995, C.LIX, S. 225, s. 395-412 ...Bu defterler ile alakalı ilk çalışma ise Tefvîk Güran tarafından Ödemiş kazası üzerine yapılmıştır. Bkz. Tefvîk Güran, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabasının Sosyo-Ekonomik Özellikleri", **İÜ. İktisat Fakültesi Mecmuası**, LXI/1-4, İstanbul 1985.

8. BOA, **Temettuat Defterleri (Temt)**, 795, s. 141-168.

9. BOA, **Temt**, 820, s. 1-81.

10. Vital Cuinet, Turquie d'Asie Geograp Geographie Administrative, Statistique Province de l'Asie Mineure, Paris 1892, s. 338-339.

yakılan ateşlerin dumanı, Aşılık civarındaki Türklerin dikkatini çeker ve: "gene Mücürüm gavurunun dumanı tütüyor" derlermiş. Mücürüm ise mağarada yaşayan gayr-i müslim ahalinin reisinin ismi imiş.<sup>11</sup> Bu efsane, gerçekliğinin tartışılmasından öte bize, Mucur'un eski bir yerleşim merkezi olduğunu anlatmaktadır. Kelime manasının Ahmed Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmaniye adlı lügatinde yazmış demir cürufu, maden kömürü süprüntüsü, her şeyin bücürü anlamlarına geldiğini belirten<sup>12</sup> Cevat Hakkı Tarım'ın kendi kanaati ise, Mucur'un, ufak taşlar ve çerikten küçük bir ölçek adı olduğunu zikrettikten sonra, etrafını çeviren küçük tepelerin ortasındaki Mucur'u da çerik gibi çukur bir kaba benzetmektedir.<sup>13</sup>

Bu arada 1485 ve 1526 tarihli tahrir kayıtlarında Mucur, birinci harfin dışındakiler sırasıyla vav, cim, vav ve ra harfleriyle yazılmıştır. İlk harfin be olduğunu kabul edersek, buna göre, kelime "bücür" de, "bucur" da okunabilir. Bu yazılımı doğru kabul etsek bile Mucur'u, ilk harfi pek mim'e benzemesi de, ileriki yıllarda gerek okunmuş ve gerekse telaffuz olarak mim'e dönüşerek Mucur haline geldiğini düşünmek mümkündür. Kaldı ki 1584 tarihli tahrirde kayıt Mucur şeklinde geçmektedir.<sup>14</sup>

### Tarihçe:

Bölgenin tarihinin Tunç devrine kadar indiği anlaşılmaktadır. Mucur ve havalisinde bulunan, çok eski dönemlere ait olduğu tesbit edilen mağaralar, bu havalinin tarihini de çok eski dönemlere kadar götürme imkanı vermektedir. Bununla birlikte, bu dönem üzerine yapılan yayınların yeterli olmaması bu konuda daha fazla şey söylemeyi zorlaştırmaktadır. Esasen, Mucur havalisindeki eski yerleşim birimlerinin varlığı Kırşehir gibi Mucur'un da Hititlerin, Friglerin ve Perslerin hakimiyet sahası içinde yer aldığını göstermektedir. Anadolu'da Pers hakimiyetini yıkan Büyük İskender'den sonra bölge, Kapadokya Krallığı'nın eline geçmiştir. Roma ve Bizans hakimiyetine de sahne olan bu alanın<sup>15</sup> yerli halkı Arap-Bizans mücadelesi esnasında Anadolu içlerinden daha batı bölgelere çekilmişti.<sup>16</sup>

1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra bütün Anadolu şehirleri gibi Mucur ve Kırşehir toprakları da Selçuklu Türklerinin eline geçmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, bölgenin az olan nüfus yoğunluğunun da tesiri ile kısa sürede, Kırşehir ve havalisi başta olmak üzere Yozgat, Çankırı, Eskişehir, Çorum gibi şehirler, yoğun Türkmen göçüne şahid olmuştur.<sup>17</sup> Bu muhaceretin sonucu olarak Türkleşen Anadolu'da, XIII. yüzyılda başta Konya olmak üzere Kayseri, Sivas, Amasya, Tokat, Niksar, Erzurum, Ankara ile birlikte Kırşehir'in de bir kültür merkezi olduğu anlaşılmaktadır.<sup>18</sup>

Öyleki buralar, Türkçe eserler kaleme alınacak kadar birer kültür muhitleri haline gelmişlerdir.<sup>19</sup> XI-II. yüzyılda Anadolu'da halk üzerine mühim tesiri olan Hacıbektaş Veli'nin, herhalde Kırşehir ile Hacıbektaş arasında yer alan Mucur ahalisi üzerinde de önemli bir nüfuzu olmuştur.

Anadolu Selçuklu Devletinin, Köseadağı Savaşında Moğollara yenilgisinden sonra Kırşehir ve dolayısıyla Mucur havalisinde Moğol nüfuzunun olduğu gözlenmektedir. Beylikler döneminde ise bu bölgenin çok sık el değiştirdiğini görmekteyiz. Önce Eretnaoglularının eline geçmiş, ancak Eretna hükümdarı Mehmet Beyin ölümünden sonra bölgenin esas halkını teşkil eden Moğol ve Türkmen toplulukları arasında müfritlerin gayreti ile rekabet çıkmıştır. Vuku bulan kanlı ayaklanmalar sonucu bölge halkının -ki bilhassa Kırşehir ve Aksaray ahalisinin- güneybatı Anadolu'ya göç ettiği görülmektedir.<sup>20</sup>

Bu arada Eretna Devletini ele geçiren Kadı Burhaneddin Ahmed, 1389 yılından sonra içinde Mucur'un da bulunduğu Orta Anadolu'daki Kırşehir'i ele geçirmiştir.<sup>21</sup> Bu dönemde Kırşehir havalisi en çok Timurlular, Osmanlılar ve Karamanoğulları arasında el değiştirmiştir. Esasen Karamanoğulları rakip gördükleri Osmanlılara karşı Timur ile birlikte hareket etmiş ve Ankara savaşını müte-

11. Cevat Hakkı Tarım, **Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lüğati**, Kırşehir 1940, s. 78.
12. Aynı eser. Burada C.H. Tarım, Ahmed Vefik Paşa'nın **Lehçe-i Osmaniye** adlı lügatinde yukarıda belirtilen anlamlara geldiğini belirtmekteyse de biz bu lügatte Mucur maddesine rastlayamadık.
13. C.H. Tarım, **a.g.e.**, s. 78; ayrıca **Meydan Larousse**'de de küçük taş parçası anlamına geldiğini belirtmektedir bkz. Mucur maddesi.
14. Bu konuda ayrıca bakınız, İlhan Şahin, Ahi Evran Vakfıyesi ve Vakıflarına Dair, **Türklük Araştırmaları Dergisi**, S. 1, (İstanbul 1985), s. 338.
15. Bölgenin tarihi geçmiş için bkz. **Yurt Ansiklopedisi**, İstanbul 1982-1983, C. 7, s. 4955; Cevat Hakkı Tarım, **Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar I**, Kırşehir, 1938, s. 36; ayrıca **Kırşehir İl Yılığ**ı 1993, s. 34-35.
16. Bu konuda bkz. Osman Turan, **Selçuklu Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, İstanbul, 1981, s. 355.
17. Osman Turan, **a.g.e.**, s. 355.
18. Osman Çetin, **Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyetin Yayılışı**, İstanbul, 1981, s. 149.
19. Fuat Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1980, s. 339.
20. Yaşar Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar Eretna Devleti Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti Mutahharten ve Erzincan Emirliği II, Ankara, 1989, s. 45.
21. Aziz b. Erdeşir-i Esterabadlı, **Bezm u Rezm**, Çeviren Mürsel Öztürk, Ankara, 1990, s. 131 ayrıca bkz. Yaşar Yücel, **a.g.e.**, s. 145.

akip de Timur bu bölgeyi Karamanoğulları'na vermiştir.<sup>22</sup>

Fetret devrinde Karamanoğullarının elinde bulunan Kırşehir ve Mucur havalisi, Çelebi Mehmed'in Karamanoğullarını mağlub etmesi ile Niğde, Akşehir, Beyşehir ve sair şehirlerle birlikte Osmanlı Devleti sınırları içine dahil edilmişti. Ancak aralarında barış sağlanınca yeniden Karamanoğullarına bırakılmıştır.<sup>23</sup>

XVI. yüzyılda sosyal, mali ve diğer baskılar nedeni ile Anadolu'nun doğu kesiminden, hususan kırsal alandan, Kayseri ve Kırşehir havalisine göç olmuştur.<sup>24</sup> Bu yıllarda Mucur'un Kırşehir'e bağlı büyükçe bir köy olduğu görülmektedir.<sup>25</sup>

Anadolu'da asayiş daha XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bozulmuştur. XVII. yüzyıl başlarında artık iyice aleniyet kesb eden Celali hadiseleri ne yazık ki Orta Anadolu'da da yoğun olarak yaşanmıştır. Ankara şer'iyye sicilinden, Mustafa Akdağ'ın naklettiği "...Kırşehir ve Hacı Bektaş kadlıklarında olan hasların bir kaç sene vilayet fetret olmağla ümera ve nüzardan kimesne zaptı için varılmak müyesser olmamağla" kaydına<sup>26</sup> bakılırsa, o yıllarda Kırşehir sancağının Hacıbektaş kazasına bağlı bir köy olan Mucur da, devletin idareden el çekecek kadar üzerine gidemediği Celali isyanlarının yoğun olarak yaşandığı bir mekan olarak görülmektedir. XVII. yüzyılda çapulculara karşı büyük köylerin çevresine hendek açıldığı ya da toprak duvarlar yapıldığı oluyordu ki, bu yolla korunan köylere idarî dilde "palanga" denmekteydi. XVII. yüzyıl başında Kırşehir valisinin bir tek seferde (içinde muhtemelen Mucur'un da bulunduğu) 100 palanga kapattığı söylenmektedir.<sup>27</sup> Esasen XVII. yüzyıl başında Anadolu'da belli başlı Celali reislerinden olduğu anlaşılan Meymun, Kırşehir havalisinde faaliyet göstermekteydi. Kardeşi Ahmed'in ölümüyle maiyetindeki altı-yedibin sekban ile birlikte Kalenderoğlu'na iltihak ederken, Kuyucu Murat Paşa tarafından Şarkî Kara Hisar yakınlarında baskın yapılarak mağlub ve kısmen imha edilmişlerse de bir kısmı kaçmayı başarabilmiştir.<sup>28</sup> Bu bölge XVII. yüzyıl ortalarında da Celali eşkiyasının merkezi olmaya devam etmiştir. Sipahi zorbalarından Gürcü Nebi, taşra memuriyetlerinden topladığı servetle Niğde'de mütegalibeliğe başlamıştı. Ancak bir müddet sonra Kırşehir sancakbeyi İshak Bey tarafından gâfil avlanarak kesik başı İstanbul'a gönderilmiştir.<sup>29</sup> XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Mucur'un ve bölgenin daha ne gibi siyasi faaliyetlere sahne olduğu hakkında fazlaca bir malumatımız olmamakla birlikte, bu yüzyıllarda Mucur'un nüfus bakımından biraz daha büyüyerek kaza merkezi olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler idarî kısımda verilecektir.

Milli Mücadele döneminde hiç kuşkusuz vatanın kurtuluş meselesine duyarsız kalmayan Mucur ahalisi, 22 Aralık 1919 tarihinde Kayseri üzerinden Ankara'ya gitmekte olan Mustafa Kemal Paşa ziyaret etmişlerdir.<sup>30</sup>

### FİZİKİ YAPI:

Girişte de belirtildiği üzere Orta Anadolu'da Kırşehir vilayet sınırları içinde yer alan Mucur, bir vadi üzerinde kurulmuştur. 1890 yılları Anadolu hakkında bilgi veren V. Cuinet, Mucur'dan, en güzel meyve bahçeleri ve envai çeşit üzüm bağları içinde yer alan bir kasaba olarak bahsetmektedir.<sup>31</sup> 1940 yıllarının başında C. Hakkı Tarım da: "Kırşehir'in 25 km. doğusunda, Kayseri şosesi üzerinde ve 15 km uzayan bağ ve bahçelerin ortasında bulunan Mucur, oldukça güzel, havası ve suyu iyi bir kasabadır" diye tavsif etmektedir.<sup>32</sup> Şimdi bu kısımda kaynakların müsaadesi oranında, kasabanın yerleşimine esas teşkil eden mahalleler, cami ve mescidler, çarşı ve sair mahaller üzerinde durulacaktır.

### Kale:

Ortaçağ kentlerinin hemen hepsinde savunma amaçlı kaleler bulunmaktadır. Bugün Anadolu'da hemen hemen bütün şehirlerimizde bulunan kalelerin harabe de olsa çoğu zaman ayakta kalmış olduklarını görürüz. Acaba kadim bir şehir merkezi olmayan Mucur'un bir kalesi var mıydı? Zira daha XX. yüzyıl başına kadar bazen büyük bir köy, bazen kaza ve bazen de nahiye merkezi olarak

22. Bu konuda Karamanoğullarının Timur'a bağlılıklarını göstermek için Kırşehir'den başlayarak Kayseri'ye kadar bölgeyi harab ettiğine dair bkz. **Bezm u Rezm** s. 425. Ayrıca bu havalideki mücadeleler için bkz. **Oruç Bey Tarihi**, Baskiya hazırlayan Atsız, İstanbul 1976, s. 64; İsmail Aka, **Timur ve Devleti**, Ankara, 1991, s. 28; Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, İstanbul 1979, C. 1, s. 323.
23. Bkz. **Oruç Bey Tarihi**, s. 73; ayrıca Mustafa Akdağ, **a.g.e.**, C.1, s. 336.
24. Bu konuda bkz. Suraiya Faroqhi, **Osmanlı'da Kentler ve Kentliler**, İstanbul, 1993, s. 90.
25. TGMKK. TD. 139, varak 81-82.
26. Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celali İsyamları"**, İstanbul 1975, s. 492.
27. Suraiya Faroqhi, **a.g.e.**, s. 335.
28. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, İstanbul, 1973, C.3, 248, 252; Ayrıca bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, 1983, C.3, s. 103-104.
29. İ.H. Danişmend, **a.g.e.**, s. 414; ayrıca **Solakzade Tarihi**, Hazırlayan Vahid Çabuk, İstanbul 1992, C.1, s. 593.
30. **Kırşehir 1993 İl Yıllığı**, tarihsiz s. 40.
31. Vital Culnet **a.g.e.**
32. Cevat Hakkı Tarım, **Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lüğati**, s. 77.

gösterilen Mucur'da bir kalenin varlığına tasrih edilmiş herhangi bir kayda rastlayamadık. Ancak bu noktada tapu tahrir defterlerinde rastladığımız "merd-i kale" kaydı<sup>33</sup>, iki kardeş oldukları sanılan Ramazan veled-i Ali ile Rüstem veled-i Ali'nin 1584 tarihinde Mucur kalesinde görevli olabilecekleri kanaatini oluşturmuştur. Eğer Mucur'da kale yoksa "merd-i kale" olarak gösterilen bu iki kişi ya bağlı oldukları kaza merkezi olan Hacıbektaş kalesinde ya da Kırşehir sancağında görevli olmalıdırlar. Ancak bu noktada net bir şey söylenebilecek bir durum söz konusu değildir.

### Mahalleler:

Mahalle, Osmanlı şehrinde birbirlerini tanıyan, birbirlerinin davranışlarından nisbeten sorumlu, komşuluk ilişkileri içinde olan bir topluluğun yaşadığı mekân olarak ifade edilmektedir. Çoğu zaman bir cami ya da mescit etrafında oluşan mahallelerin teşekkülünde dinî ve etnik âmillerin de önemli payları bulunmaktaydı.<sup>34</sup> XV. yüzyıl sonları ile XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde mahallesi olmayan bir köy olarak gözükken Mucur'un<sup>35</sup>, XVI. yüzyıldan itibaren biri gayr-i müslimlere ait olmak üzere, beş mahallesi bulunmaktadır<sup>36</sup>. XVII. yüzyılda kasabanın gelişimini takip edemiyoruz. XVIII. yüzyılın başlarından itibaren ise hurufat kayıtları sayesinde mescid ve camilerin yer aldığı mekânlar belirtilirken, mahalle isimlerini de tespit edebiliyoruz. Bu dönemde mahalle isimleri farklılaşmıştır. XIX. yüzyıl ortalarında ise sanırım 1834 yılında ikame edilen Muhtarlık teşkilatı ile mahalleler yeniden tanzim edilmiş ve mahalle sayısı ikiye indirilmiştir.<sup>37</sup>

### XVI. Yüzyılda:

1-) *Mahalle-i Gebran*: Gayr-i müslim ahalinin yaşadığı mahalle olup, 3 nim, 21 caba, 16 bennak olmak üzere toplam 40 vergi hanesi bulunuyordu. Daha sonraki yüzyıllarda Mucur'da yaşayan bu insanların durumları hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2-) *Mahalle-yi Çarşu (Karşu)*: Bu mahallede 7 caba, 15 bennak, 4 adet nim bulunmaktadır.

3-) *Mahalle-yi Yukarı*: Yine bu mahallede 26 caba, 35 bennak, 14'de nim bulunmaktadır.

4-) *Mahalle-yi Orta*: XVI. yüzyılda 11 caba, 37 bennak, 10 nim vardır.

5-) *Mahalle-yi Uç*: 13 cabası, 30 bennakı, 14'de nimi bulunan bu mahalleyi de daha sonraki yıllarda göremiyoruz.

### XVIII. Yüzyılda:

XVI. yüzyılda görülen mahallelerden hiçbiri-nin ismine daha sonraki kayıtlarda rastlanmamak-

tadır. XVIII. yüzyılın ilk yıllarından itibaren cami ve mescid görevlilerinin atamalarına dair bilgi bulabildiğimiz hurufat defterlerinde bu münasebetle şu mahalleleri tesbit edebiliyoruz.

1-) Süleyman Ağa Mahallesi<sup>38</sup>

2-) Solaklı Mahallesi<sup>39</sup>

3-) Yenice Mahallesi<sup>40</sup>

4-) Hacı Yunus Mahallesi<sup>41</sup>

5-) Hacı Osman Mahallesi<sup>42</sup>

### XIX. Yüzyılda:

Mucur'da yukarıda belirtilen mahalleler, 1834 yılında muhtarlık teşkilatının ikamesi ile birlikte yapılan düzenleme sonucu iki mahalle içinde cem edilmiştir. Bunlar:

1-) Yenice Mahallesi: XVIII. yüzyılda da gördüğümüz bu mahalle, 1834 yılında 158 hane, 1840 yılında ise 217 hanedir.<sup>43</sup>

2-) Solaklı Mahallesi: 1727 tarihinden itibaren ismine rastlanılan Solaklı mahallesi, 1834 yılında 153, 1840 tarihinde ise 237 hanedir.<sup>44</sup>

1940 yıllarında ise Acıöz (Hacı Yunus), Alaoglu, Hamidiye, Solaklılar ve Yenice mahalleleri bulunmaktaydı.<sup>45</sup>

33. TKGMKK. TD. 139'varak 81.

34. Bu konuda bkz. Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrindeki 'Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine" **Osmanlı Araştırmaları IV** (1984) s: 69-78.

35. BOA.TD. 19, s.283-284; BOA. TD. 78, s. 680.

36. Bu dört mahalle için bkz. TKGMKK. TD. 139, varak 81, 82.

37. Biri 1834 (1250) diğeri 1840 (1256) tarihli iki ayrı Temettuat Defteri'nde de Yenice ve Solaklı olmak üzere sadece iki mahalle gözükmektedir. Bunun için bkz. Temettuat Defteri 795/141-168; 820/2-78.

38. 1702 tarihinden itibaren görülen mahalle için bkz. HD 1160/72; 1096/67.

39. Bu mahalle ile alakalı en eski belgemiz 1727 tarihli bizzat bkz. HD 1143/231, ayrıca muhtelif tarihli diğer belgeler için bkz. HD 1158/98; 1096/67; 1110/61; 542/88.

40. Bu mahalle için bkz. HD 1158/98; 1096/67; 539/112; 542/88,

41. Bkz. HD 1100/61; 539/112,

42. 1702 tarihli mahalle mescidine ait beratından hareketle eski bir mahalle olduğu anlaşılmaktadır. bkz. HD 1160/72; ayrıca bkz. 539/112.

43. Bkz. 1834 tarihli için Temt. 795, 1844 yılı için ise Temt. 820.

44. Temt. 795, Temt 820.

45. Bkz. C.H. Tanrı, **Tarih ve Coğrafya Lügatı**, s. 77.

### Cami ve Mescidler:

İnsanların ibadetlerini ifâ ettikleri birer mekan olan cami ve mescidler, mahalle ile birlikte oluşmuşlardır. İslâm şehirlerinin vazgeçilmez unsurları olan bu cami ve mescidlerin birbirlerinden farklılıklarının olduğunu da biliyoruz. Mescidler, camilere göre daha dar bir cemaate hitap eden ve vakit namazlarının kılındığı yerler iken; camiler, kadınların ihtiyaca binaen arzı ve padişah berati ile “minber vaz’ edilmiş”, yani içlerinde cuma namazı kılınan yerlerdir. Bu meyanda Mucur kasabasına baktığımızda beş cami ile üç mescid bulunmaktadır. Bu cami ve mescidler pek tabii olarak yaptırın kişilerin isimleri ile anılmaktadırlar. Buna göre Mucur kasabasındaki beş camiden birini kadın, dördünü de erkeğin inşa ettirdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan cami ve mescid olmak üzere toplam sekiz adet mabetten yedisini yaptıran erkeklerin kimliklerine bakıldığında dördünün “ağa” sıfatına, birinin hacı ile birlikte ağa, birinin sadece hacı, birinin ise yaptıranın kimliği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu kimlik bilgilerinden Mucur’da yaptırılan cami ve mescidlerin kasabanın önde gelen şahısları tarafından bina edildiği söylenebilir.

Camilerde dinî hizmeti başta imamlar olmak üzere hatipler ve müezzinler yapmaktadırlar. Mabedlerin temizliğinden ise ferraşlar sorumluydu. Bu görevlilerin maişetleri cami ve mescid vakıfları yoluyla tahsis edilen gelirlerle karşılanmaktaydı. Bu da, her cami ve mescide göre değişiklik göstermektedir. Ancak genel olarak bakıldığında XVIII. yüzyılda imam, hatip, müezzin ve ferraşların günlük, ya nim akçe, ya da bir akçe ücret aldıkları görülmektedir. Gerçi, bu arada mahalle aralarında bulunan küçük mescidlerde bazen imamlığın ve müezzinliğin karşılıksız, “hasbî” olarak, ifâ edildiği de müşahade olunmaktadır.

İmam ve hatipler, sadece aldıkları “*yeumi*” maaşlar ile geçimlerini temin etmiyorlardı. Diğer kasaba ahalişi gibi onların da bağları ve muhtemelen kendi ihtiyaçlarını temin edecek miktarda tarla gelirleri bulunuyordu. 1840 tarihli defterde hane reislerinin meslekleri belirtilmediği için, imam ve hatip efendilerin sahip oldukları hayvan ve emlak gelirleri tespit edilemiyor. Ancak 1834 tarihli hanelerin sadece bağ ve tarla gibi emlak gelirlerini gösteren defterde, ikisi Yenice, yedisi Solaklı mahallelerinde ikamet eden; altısı imam ve hatip, üçü ise sadece imam olan, toplam dokuz adet hane reisi belirlenmiştir. Bunlardan birinin “*hane baha*” olarak gösterilen gelirinin dışında hiç bir geliri gözükmez iken, diğer birinin hane baha ile birlikte 0.5 dönümlük de tarla geliri bulunuyordu. Altı görevlinin ise hane bahalarının yanında 0.5'er dönümlük bağ gelirleri (birininki 1 dönüm) de bulun-

maktaydı ki; 0.5 dönüm bağ onların ilave 40 kuruşluk bir gelire daha sahip olduğu anlaşılmaktadır. Solaklı mahallesinde oturan İmam ve Hatip Osman Efendinin ise 0.5 dönüm bağ, 0.5 dönüm tarlası ve 50 kuruşluk da hane bahası vardı.

Burada belirtilmesi gereken noktalardan biri de her cami ya da mescitte görevli imam-hatip sayısı ki, bunun da her mabet için bir adet olduğu sanılmaktadır. Gerçi bazen imamet ve hitabet vazifelerini ayrı ayrı şahıslar deruhte ediyorlarsa da, Mucur’da görülebildiği kadarıyla, bu her iki vazife de aynı şahıslar tarafından ifâ ediliyordu.

Bu arada Mucur’da müstakil bir medrese binası olmadığı ve bu iş için, külli boyuttta olmasa da, müderris olan şahıslar tarafından bazı camilerin kullanıldığı anlaşılmaktadır.<sup>46</sup>

Cami ve mescidlerde imam ve müezzin olan şahıslara, görevlerini suistimal etmedikleri sürece, kayd-ı hayat şartıyla vazife tevcihi yapılırdı. Ancak zaman zaman yapılan suistimallere istinaden görevden aziller olabildiği gibi, bazen de “ref’ini müceb ahval yoğ iken” bu tür vazifelerden alınmalar olunabiliyordu. Bu camiler şunlardır:

1-) *Solak Ahmed Ağa Camii*: Vakfiyesini bulamadığımız ve tam olarak ne zaman Mucur ahalsinin hizmetine sunulduğunu bilmediğimiz bu caminin, Aralık 1703 (Şaban 1115) tarihinde Hatip Mehmed Efendinin görev süresinin yenilendiğine bakılırsa. XVIII. yüzyıl başlarından önce bina edildiği söylenebilir.<sup>47</sup>

2-) *Emine Hatun Camii*: Yenice Mahallesinde yer alan camide, Aralık 1758 (Rebiülahir 1172) tarihinde, günlüğü yarım akçeye imam ve hatip olarak Musa’nın görev yaptığı görülmektedir.<sup>48</sup>

3-) *Kapucubaşı Osman Ağa Camii*: Mucur’un Hacı Yunus Mahallesinde yer almaktadır. Bu camiye ait vakfın mütevellisi olmadığından, Kasım 1750 (Muharrem 1164)’de tevliyeti Halil Halife adında birine verilmiştir.<sup>49</sup> Vesikalarda Mucurlu Ağa Camii olarak da geçmektedir.<sup>50</sup>

46. Kasım 1776 (Şevval 1190) tarihli bir kayıta: Hacı Halil Ağa binası camilinde Hamza b. Ömer müderris ve valilikten feragat etmiş ve yerine bu vazifeler için Mehmed Seyid’e tevcihat yapıldığına dair bir kayıt için bkz. HD. 1096/67; esasen bu camilde tedrisat ve meşihat vazifelerinin yapılmasını bir başka Hurufat kaydından vâkıfın şartı olduğunu anlıyoruz. Yine aynı bkz. HD. 1096/67.

47. HD. 1160/72, ayrıca bu camildeki görevliler için bkz. 1100/61; 1143/231.

48. HD. 1158/98, bu camil ile alakalı bkz. HD. 1096/67.

49. HD. 1100/61.

50. HD. 1100/61 nolu defterdeki bir başka kayıta HD. 1139/135.

4-) *Hacı Halil Ağa Camii*: Zaimden Hacı Halil Ağa'nın bina eylediği bu cami de Solaklı mahallesinde gösterilmektedir. Hurufat kaydındaki nakle göre vâkif, camide ayrıca meşihat ve tedrisat işlerinin yapılmasını şart koşturmuştur. Bundan dolayı bu camide bir de müderrisin görevli olduğunu görüyoruz.<sup>51</sup>

5-) *Za'im Ömer Ağa Camii*: Bu camiye dair ilk bilgiye Eylül 1826 (Safer 1242) tarihinde sahip oluyoruz. Mucur'un Yenice Mahallesinde yer almaktadır. 1826 Eylülü'nde camide Seyyid Hasan'ın "hasbî" olarak imamlık ve hatiplik yaptığı bilinmektedir.<sup>52</sup>

6-) *Süleyman Ağa Mescidi*: 1701 yılından itibaren hizmette olan bu mescidde<sup>53</sup>, Nisan 1781 yılında imam olan Mehmed'in vefatı üzerine imamet vazifesi, oğulları Yunus ve Yakub'a tevcih edilmiştir.<sup>54</sup>

7-) *Hacı Mehmed Mescidi*: Mescidin bulunduğu yeri, "Mucur karyesinde" diye tavsif eden berat kayıtları<sup>55</sup>, mescidi, XVIII. yüzyıl başlarından itibaren zikretmektedir. Ancak daha sonraki kayıtlarda bu adla bir mescid görülmemektedir.

8-) *Kasım Mescidi*: Buna dair bir tek kaydımız bulunmaktadır. Ağustos 1825 tarihli bu kayıta mescidin hangi mahallede yer aldığı da belirtilmemektedir.<sup>56</sup>

### Mektebler:

Eğitim ve öğretimin yapıldığı mekanlar olan mekteplerden, Mucur'da biri Muallim-i Sıbyan diğeri Mekteb-i Rüştiye olmak üzere iki ayrı eğitim kurumu bulunmaktaydı.

*Muallim-i Sıbyan*: 1780 yıllarında Yenice Mahallesinde bulunduğu anlaşılan mektebin, Hurufat defterindeki bir kayıta "Emine Hatun camii şerifi kurbünde binası..." bulunduğu ve muallim-i sıbyanı olmadığından "hasbî" olarak Ömer adlı birisinin görev yaptığı belirtilmektedir.<sup>57</sup>

1834 tarihinde ise muallim-i sıbyan olarak şehirde Seyyid Hafız Mehmed Efendi b. Abbas bulunmaktadır.<sup>58</sup>

*Mekteb-i Rüştiye*: Bu mektebin Mucur'un hangi mahallesinde yer aldığını tam olarak kestiremediğimiz gibi ne zaman eğitim öğretime başladığını da bilemiyoruz. 1890'larda Mekteb-i Rüştiye'de muallim olarak Hacı Ali Efendi'yi görürken, 1900'larda Osman Efendi muallim olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>59</sup>

Öte yandan C. Hakkı Tarım, 1940 yıllarında, Mucur'da eğitim kurumu olarak sadece bir ilkokulun varlığından bahsetmektedir.

### Çarşı ve Hanları:

Osmanlı şehirlerinde fizikî mekanın oluşumunda çarşı ve pazarın da ayrı bir yeri bulunmaktadır. Ticarî hayatın cerayan ettiği yerler olan ve şehirlerin odağında yer alan çarşıların canlılığı, şehirlerin üzerinde buldukları ticaret yolları ve nüfus potansiyelleri ile bağlantılıdır. Bu açıdan kaza merkezi niteliğinde bir "karye" olan Mucur, çok önemli bir ticaret yolu üzerinde bulunmadığı için, burada canlı bir pazarının varlığından da bahsedemiyoruz.

1834 yılına ait temettuat defterindeki bilgilere göre Mucur'da 31 adet dükkan görülürken<sup>60</sup>, 1840 yılına ait defterde ise bu sayı 41'e çıkmıştır.<sup>61</sup> Bu ise bu yıllarda ticarî hayatın daha bir canlanmış olduğu anlamına gelebilir. Nitekim asrın sonlarında Mucur hakkında bilgi veren V. Cuiet, dükkan sayısını 50 adet olarak göstermektedir.<sup>62</sup> Bu rakamlar, Mucur'un "karye"likten şehir hayatına geçişinin de göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu hususta C. Hakkı Tarım ise, 1940'lı yıllarda, Mucur'un çarşısı hakkında: "Son zamanlarda köhne dükkanlar yıktırılarak kasabanın ortasından geçen Kayseri şosesi tarafeyninde modern bir çarşı kurulmaya başlanılmıştır."<sup>63</sup> demektedir.

Bu arada çarşıda ticarî hayatın devam ettiği mekânda yer alan, aralarında ve çevrelerinde dükkanlar, avlusunda ahırlar bulunan hanlardan<sup>64</sup>, Mucur'da 1840 yılında 4 adet çalışır halde bulunduğu gözlenmektedir.<sup>65</sup>

51. HD. 1096/67.

52. Bkz. HD. 539/112; ayrıca HD. 542/88.

53. HD. 1160/72.

54. HD. 1096/67.

55. HD. 1160/72, 1118/8.

56. HD. 542/88.

57. HD. 1096/67.

58. Muallim-i Sıbyan Efendinin Hane bahası: 40 krş, 0.5 dönümlük bağından da 40 krş olmak üzere 80 krşluk temettüatı gözlükmektedir. bkz. Temt. 795/161.

59. Mekteb-i Rüşdiye muallimleri için bkz. 1308-1309 Salnamesi, s. 197; 1318 tarihli, s. 238; 1320 tarihli, s. 232 tarihli Ankara Vilayet Salnamelerine

60. Temt. 795

61. Temt. 820

62. Vital Cuiet, a.g.e., 338.

63. C. Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lügatı*, s. 77.

64. Bu konuda bkz. Yusuf Oğuzoğlu "Anadolu Şehirlerinde Osmanlı Döneminde Görülen Yapısal Değişiklikler", *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, I. Ankara, 1987, s. 4.

65. Temt. 820

## İDARİ YAPI

Topluluk halinde yaşayan insanlar, zaman içinde teşkilatlanıp daha düzenli bir hayata geçmenin ifadesi olan devletlerini kurduktan sonra, kurulan devleti bir takım alt birimler vasıtasıyla daha rahat yönetmek için gerekli düzenlemeler yapmışlardır. Bu düzenlemeler zamana ve kurulan devletin teşkilat anlayışına göre değişiklikler arz etse de, genel olarak temel idari birimler, şehir ve köy olarak tezahür etmişlerdir.

Tarihî kaynaklarına ulaşabildiğimiz ilk dönemlerinden geçen yüzyıla kadar köy-kasaba statüsüne sahip bulunan Mucur'un, Osmanlı Devleti zamanından itibaren, sosyo-ekonomik tarihi ile birlikte, idari teşkilat içindeki yerini net olarak görebiliyoruz. Bundan dolayı Osmanlı idari teşkilatına şöyle genel hatları ile bakmakta bir fayda vardır.

Bilindiği üzere Osmanlı devletinde en genel idari birim Eyalet olup, başında ise Beylerbeyi bulunmaktaydı. Eyaletlerin, coğrafi ve tarihî şartlar sonucunda teşekkül eden sancaklardan meydana geldiği de malumdur. Osmanlı klasik döneminde eyaletlerdeki her sancağın başında bir sancakbeyi bulunurken, daha sonraları bunları temsilen mütesellimler sancak idaresini deruhte ettikleri müşahede olunur. Sancak idaresinde biri yargıyı temsil eden kadı, diğeri de yürütmeyi işleten, icrâ yetkisini elinde bulunduran bey olmak üzere daha başlangıçtan itibaren iki aslı yönetici bulunmaktaydı.

İdari ve hukukî bakımdan birbirlerinden ayrılmaları söz konusu olmayan bu sancakların ortaya çıkmasında timar sisteminin de payı bulunmaktaydı. Sancaklar, kaza, nahiyeye ve köy gibi alt birimlerden oluşmaktaydı.<sup>66</sup>

Mucur, Kırşehir'in hemen yanbaşıda olmasından dolayı, tarihçede de belirtildiği üzere, Osmanlı topraklarına dahil edilmeden önce, Kırşehir hangi devletin sınırları içinde yer almış ya da hangi devletin işgaline uğramışsa, Mucur da pek tabii olarak o devletlerin idari yapısında yer almıştır. Bu noktada Mucur, yukarıda da belirtildiği üzere Hitit, Frig, Pers, Roma ve Bizans gibi, Anadolu'nun Türklerin eline geçmesinden önce bahsi geçen devletlerin küçük bir yerleşim merkezini oluştururken, Türk hakimiyetine geçtikten sonra ise Selçukluların, Eretnaogulları'nın, Kadı Burhaneddin Ahmed'in, Karamanoğulları'nın, bir ara Dulkadirli'lerin ve nihayet Osmanlılar'ın idaresinde XVIII. yüzyıla gelinceye kadar büyükçe bir köy hüviyyetini korumuş bir yerleşim birimidir.

Kırşehir, Osmanlı idari yapısı içine dahil olduğunda, önceleri Eyalet-i Rum'a bağlanmıştır. Bu süre içinde müstakil bir sancak olarak görüldüğü gibi, bir ara da "Kırşehir ma'a Bozok" olarak geçmesine bakılırsa, bugünkü Yozgat ile birlikte sancak olmuş-

lardır.<sup>67</sup> Bu zaman sürecine ait 1485 ve 1526 tarihli tahrirlerde Mucur, Kırşehir vilayetine bağlı bir karyedir.<sup>68</sup> 1584 yılında Kırşehir bir sancak merkezi olarak Karaman eyaletine bağlı olduğu görülürken; Mucur, Kırşehir sancağının Hacibektaş nahiyesinin bir köyü olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>69</sup>

XVI. yüzyıl sonlarında büyükçe bir köy olduğu anlaşılan Mucur hakkında, XVIII. yüzyılın başlarına ait olan Hurufat kayıtlarında "Hacibektaşda Mucur karyesinde vaki..." diye kayıt düşülürken; 1785 tarihlerinden itibaren aynı tür belgelerde "Hacibektaş maa' Mucur kazasında..." diye başlayan ibareler görülmektedir.<sup>70</sup> 1834 yılına ait temettuat defterlerinin altına düşülen kayıta ise, Mehmed Şakir Efendi'nin Hacibektaş ma'a Mucur kazasının naibi olduğu anlaşılmaktadır.<sup>71</sup>

Osmanlı Devleti'nde, 13 Eylül 1836 (1 C.evvel 1252) tarihinde idari bir ıslahat yapılmıştır. Bu tanzim ile eski büyük eyaletler bölünerek yeni bir düzenleme yoluna gidilmiştir. 1836 yılında başlayan bu dönemde eski sancaklar veya sancak gibi görülenler birer kaza, hatta nahiyeye olarak yeni teşkil edilen eyaletlere bağlanılmışlardı.<sup>72</sup> Bu düzenlemeden sonradır ki Mucur, artık bağımsız olarak kaza merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>73</sup>

1856 yıllarında yapılan bir başka düzenleme sonucunda Mucur, Karaman eyaletinin Niğde livasına bağlanmıştır.<sup>74</sup>

II. Abdülhamid döneminde mülki teşkilatın genel hatları muhafaza edilmekle birlikte, nahiyeye teşkilatı yaygınlaştırılmıştır.<sup>75</sup> Bu tarihlerden sonra

66. Osmanlı Devletinin İdari teşkilatı için bkz. Metin Kunt, **Sancaktan Eyalet 1550-1650 Arasında Osmanlı Uleması II İdaresi**, İstanbul 1978, s. 20-29; ayrıca bkz. Halil İnalcık, **The Ottoman Empire, The Classical Age 1300-1600**, London, 1973, s. 117.

67. Kırşehir Sancağı'nın bu el değiştirmeleri için bkz. Ahmed Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri**, Ankara, 1990, C.2, s. 277; C.3,356, C.6,24,191,224.

68. Bkz. BOA.TD. 19, s. 283; BOA.TD.998, s. 680.

69. TKGMMK.TD. 139/varak 81.

70. HD 1095/50 ve sonraki tarihler için bkz. HD.1096/7; 539/112, 542/88.

71. Temt. 795/169.

72. 1836 idari düzenleme ile alakalı olarak bkz. Tuncer Baykara, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Ankara, 1988, s. 121-122.

73. 1844 (1260) yılına ait olan Temettuat defterinde: "...mücaddeden tahrirlerine trade-i seniyye-i şahane te'alük eden kazalardan Kırşehri sancağında kain Mucur kazasının arazisinde mütemekkin...) bkz. Temt.. 820/2

74. Bkz. Tuncer Baykara, **a.g.e.**, s. 241.

75. Bkz. Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, 1983, C.8, s. 331.



Mucur, Kırşehir sancağının merkez kazasına bağlı bir nahiye olarak görülmektedir. Ancak bu kez de, Kırşehir sancağı Ankara vilayetine bağlanınca<sup>76</sup> Mucur, Ankara vilayet sınırları içinde kalmıştır.

Mucur'un nahiye olduğu bu yıllardaki yapılanmasında görev alan idarecileri tespit edebiliyoruz. Nahiyenin başında, 1890 yılında nahiye müdürü olarak Halil Efendi bulunuyordu. Bu yıllarda nahiyedeki diğer idarî vazifeliler ise şu şahıslardır: Naib vekili Rıza Efendi, Müftü Emin Efendi, Katib Hacı Bekir Efendi, Mekteb reisi muallimi Hacı Ali Efendi, bevvab Mustafa Efendi'dir.<sup>77</sup>

Belediye hizmetlerinin yürütülmesi işleriyle, başta o yıllarda Reis olarak bulunan Hacı Mehmed Efendi olmak üzere şehrin ileri gelenlerinden oluşan azaları ilgileniyordu. Bunlar: Hacı Mehmed Efendi, Hacı Salih Ağa, Hacı Eyyub Ağa; Hacı Ömer Ağa, Hacı Ali Ağa'dır.<sup>78</sup> 1900 yılına ait salnamede ise bu kez belediye reisi olarak Hüseyin Hüsnî Efendi görülmektedir. Bununla birlikte belediye meclis azalarından Hacı Salih Ağa ile Hacı Eyyub Ağa'nın görevlerine devam ettiklerini ve bir azalığın da "münhal" olduğu gözükmektedir.<sup>79</sup>

Mucur, 1915 yılında yeniden kaza merkezi olmuş<sup>80</sup> ve o günden bu yana da kaza konumunu muhafaza etmektedir.

Mucur'a idari olarak bağlı köylere gelince; daha 1834 yıllarından itibaren büyük köy olmasından dolayı Mikail ve Aflak karyelerinin bağlı olduklarını temettuat kayıtları vasıtasıyla biliyoruz.<sup>81</sup> Cuiinet ise 1890 yıllarında Mucur'un büyük köylerini, Seyfe, Barak, Karakuyu, Mikail ve Aflak olarak belirtmektedir.<sup>82</sup>

1940 yıllarında ise Mucur'a nahiye olarak Hacibektaş başta olmak üzere şu köyler bağlı bulunuyordu: Aflak, Asma, Bahçacık, Bazlamaç, Budak, Çiydem, Dalakçı, Geycek, Gümüşkümbet, İnanç, Kabaca, Karaağaç, Karadam, Karkın, Kılıçlı, Kızıldağyeniyapan, Köpeklikebir (Büyük Köpekli), Köpeklisağır (Küçük Köpekli), Kurugöl, Medetsiz, Mikail, Seyfe, Yazınık.<sup>83</sup>

Bugün Mucur'a bağlı olan köylerden bazılarının, 1954 yılından önce, Kırşehir merkez ilçeye bağlı olduklarını görüyoruz. Bu köyler, Kırşehir'in 1954 yılında Nevşehir'e bağlı bir kaza haline getirilip 1957 yılında yeniden vilayet yapılmasından sonraki yeni düzenlemede, Mucur'a bağlanmışlardır. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır: Aksaklı, Avcu, Aydoğmuş, Babur, Devepınarı, Kayapa-i kebir (Büyük Kayapa) Kayapa-i sağır (Küçük Kayapa), Karacalı, Küçük kavak, Kepez, Kızılağıl, Palangıç, Rahmalar, Rişvan (Karakuyu) ve Yörücek<sup>84</sup>.

İdari kadroda görev alan bazı şahısların Anadolu'nun değişik yerlerinde zaman zaman görevle-

rini kötüye kullandığını biliyoruz. Mucur'da da bu babdan suiistimal olduğu müşahede edilmektedir. 27 Temmuz 1798 (13 safer 1213) tarihli bir kayıttan Mucur karyesi ahalisinin mahkemeye gelerek "kadimden" üç taksit ile 175 kuruş tayin olunan hazeriye'yi zamanında gerek Karaman Eyaletine gerekse Kırşehir mutasarrıflarına ödediklerini ancak buna rağmen mübaşiriye, "kudumiye" ve "hazeriye baha mütalebesiyle vakitli vakitsiz külliye-tli adam ile gelen mübaşirler, bunları tahsil ettikleri gibi, beş on gün kalıp, meccanen yem ve yiyeceklerini karşılattıkları da anlaşılmakta olup bunun önüne geçilmesi istenmektedir<sup>85</sup>.

## NÜFUS

Sosyal yapı ve ekonomik faaliyetlerin nüfus ile çok yakın bir irtibatının olduğunu biliyoruz. İnsanların iktisadî hayat ve faaliyet alanlarındaki durumunu belirten iş ve çalışma istatistiği ve nüfusun bu alandaki dağılışı meselesi önem arz eden konulardan biridir. Esasen nüfus araştırmaları detaylara inilerek sağlam tasnifler ve tahlillerle ortaya konmalı ki, şehirlerin ve devletlerin ekonomik potansiyelleri belirlenebilsin.

Burada bugün küçük bir ilçe merkezi olan Mucur'un, XV. yüzyıldan bugüne nüfusunun geliş seyirine hiç şüphesiz kaynakların müsaadesi oranında bakılacaktır.

1485 yılında Mucur'un çok küçük bir "karye" olduğu daha önce belirtilmişti. Bu yıllarda Mucur'un 142 civarında nüfusu olduğu söylenebilir<sup>86</sup>. Bu dönemde Mucur'da Türkleşme tam olarak gerçekleşmemiş olup, gayr-i müslim nüfus ağırlıktadır.

76. Bu konuda ulaşılabilen Ankara Vilayet Salnamesinden 1308-1309;1311;1318;1320;1325 tarihli olanların hepsinden Kırşehir merkez kazasına bağlı bir nahiye olduğu belirtilir. Ayrıca V. Cuiinet seyahatnamesinde Mucur'un 1890'larda nahiye olduğunu teyid eder bkz. a.g.e., s. 338.

77. **1308-1309 Ankara Vilayet Salnamesi**, s. 197.

78. **1308-1309 Tarihli Ankara Vilayet Salnamesi**, s. 197.

79. **1318 Tarihli Ankara Vilayet Salnamesi**, 237.

80. C. Hakkı Tarım, **Tarih ve Coğrafya Lügatı**, s. 38.

81. Temt. 795/167-168; 820/77-81.

82. V. Cuiinet, a.g.e., s. 338.

83. C.H. Tarım, **Tarih Coğrafya Lügatı**, s. 77.

84. C.H. Tarım, a.g.e., s. 66

85. Bkz. Cevdet Evkaf 29680

86. Bu tarihte Mucur karyesinde 21 Nım çift, 6 caba, 7 mücerred bulunmaktadır. Nım çift ve caba'yı 5 kişilik bir hane kabul edersek (21+6=27 hane; 27 hane x 5 katsayı = 135 kişi) 135 kişi; 7 mücerred de ilave ettiğimiz de yaklaşık 142 civarında nüfus olduğu söylenebilir. Bkz. BOA. TD. 19/283-284.

1526 yılına gelindiğinde, aradan geçen 40 yıllık sürede, nüfus 382 civarında gözükmektedir.<sup>87</sup> Bu %169'luk bir nüfus artışı demektir. Bu orandaki bir nüfus artışını ancak dışarıdan gelen bir nüfus ile açıklamak mümkündür. 1485 yılında çok az bir müslim nüfusa sahip bulunan Mucur'da Türk nüfusunun artması, hiç şüphesiz bu yıllarda Türkmen muhaceretinin hızlı bir şekilde devam ettiği anlamına gelir.

1584 tarihinde Mucur'da toplam 259 hane gözükmektedir. Bunlardan nim çift, bennak ve muafı hane olarak ele alıp, her haneyi de 5 nüfusa sahip olarak kabul ettiğimizde köyde (Nim Çift 45 + Bennak 134 + muaf 2 = 181 hane x 5 = 905) 905 kişi ve buna 78 adet bekarı (cabayı) da<sup>88</sup> ilave edersek, bu rakamın (905 + 78 = 983) 983 olduğu söylenebilir.

#### 1584 Yılında Nüfus Dağılımı

Mahalle Adı	Nim Çift	Bennak	Caba	Muaf	Toplam	%
Gebran	3	16	21		40	15
Çarşu(Karşu)	4	15	7	2	28	11
Yukarı	14	35	26		75	29
Orta	10	37	11		58	22
Uç	14	31	13		58	22
Toplam	45	134	78	2	259	

XVI. yüzyılda bir "karye" için küçümsenmeyecek bir nüfus olan bu rakamın, sanırım XVII. yüzyıldaki artışı devam etmiş olmalı ki, XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren Mucur, Hacibektaş ile birlikte "kaza" olarak idari birim içinde yerini almaya başladığı takdir buyrulmuştur.

1831 tarihli Osmanlı genelindeki nüfus sayımında, Mucur'da da nüfus sayımı yapılmıştır; fakat tıpkı asrın sonlarına ait salnamelerde olduğu gibi Mucur'a ait istatistiki bilgiler de diğer kazalar ile ortak olarak verildiğinden, net bir rakama ulaşmak mümkün olmamıştır.

XIX. yüzyılda idari birimdeki tanzimle birlikte Mucur'da yaşayan ahalinin iki mahalle içinde toplandığı görülmektedir.

#### 1834 Yılında Nüfus:

Mahalle Adı	Vergi Hanesi	Toplam Nüfus	%
Yenice	158	790	51
Solaklı	153	765	49
Toplam	311	1555	

XIX. yüzyıl kaynaklarında Mucur'da gayr-i müslim nüfusun yaşadığına dair herhangi bir kayda rastlanmadık.<sup>89</sup> Bu yüzyıla ait 1834 tarihli te-

mettuat defterinde Yenice ve Solaklı mahallelerinde hemen hemen aynı oranda yaşayan ahalinin 1555 kişi civarında oldukları tahmin olunmaktadır.

#### 1840 Yılında Nüfus:

Mahalle Adı	Vergi Hanesi	Toplam Nüfus	%
Yenice	217	1085	48
Solaklı	237	1185	52
Toplam	454	2270	

XVI. yüzyıl sonlarından (1584), 1834 yılına kadar geçen 250 yıllık sürede ancak % 42 oranında bir nüfus artışı olmuştur. Öyle anlaşılıyor ki bir taraftan gayr-i müslim nüfus, Mucur'u terk ederek daha batı bölgelere göç ederken, bölgeye gelen Türkmen göçleri de durmuştur. Ancak bu arada 1834 ile 1840 yılları arasında ise % 31'lik bir nüfus artışı söz konusudur.<sup>90</sup>

Cuinet ise 1890 yıllarında Mucur nüfusunu, kadın ve erkek olmak üzere, toplam 3002 olarak göstermektedir.<sup>91</sup> Bu da aradan geçen 50 yıllık sürede nüfusun üçte bir oranında (% 32) arttığı anlamına gelmektedir.

1927 yılında yapılan nüfus sayımında ise Mucur'da, 1997'i kadın, 1652 erkek olmak üzere, toplam 3649 müslüman nüfus yaşarken<sup>92</sup>; 1940 yılında kadın ve erkek olmak üzere toplam 3569 kişinin idame-i hayat eylemesi<sup>93</sup>, Cumhuriyetin ilk yıllarında İlçe merkezi Mucur'da nüfus artışının menfi bir grafik çizdiği kanaatini vermektedir.

#### Hane Reislerinin Evsafına Dair Bazı Bilgiler

1840 yılına ait temettuat defterinde Mucur hane reislerinin kimliğine dair bilgiler verilmektedir. Bu noktada insanların boyları "uzun" ya da

87. 1526 tarihinde 70 hane (70 x 5 = 350 kişi), 32 mücerred bulunmaktadır ki (350 + 32 = 382) tahminen 382 civarında bir nüfusun olduğu söylenebilir. Bkz. İlhan Şahin, "Ahl Evran Vakfiyyesi ve Vakıflarına Dair" **Türklük Araştırmaları Dergisi**, İstanbul 1987, S. 1, s. 339.

88. "...Caba mücerred olan fukara-ı reayaya ve babasıyla olup müstakil kış edene mücerred derler." bkz. Mehmet Akif Erdoğan "Karaman Vilayeti Kanunnâmeleri", **Otam**, Ankara, 1993, S.4, s. 474.

89. Bahst geçen Temettuat defterlerinde göremediğimiz gibi 1837 (1253) tarihli Mucur'a ait nüfus defterinde de gayr-i müslim nüfus bulunmamaktadır. Bkz. BOA Bâb-ı Defteri Ceride Odası 40643, 12 sahife.

90. 6 yıl gibi kısa bir sürede nüfusun üçte bir oranında artması kanaatimizce çok zordur; bu yıllar arasında ortaya çıkan nüfus farkının başka bir açıklaması olmalıdır.

91. V. Culnet, **a.g.e.**, s. 338.

92. 27 Teşrin-i evvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Türkiye Nüfusu, İstanbul, 1928, s. 28.

93. C.H. Tanrı, **Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lügati**, 77.

“orta” olarak belirtildikten sonra, sakallı ya da bıyıklı veya “Şabemred” denen genç olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan sakallılar kara, kumral, sarı ya da kır olarak tavsif edilirken; bıyıklı olanlar ise “ter bıyıklı, karabıyıklı, sarı bıyıklı, kumral bıyıklı” şeklinde ifade edilmektedir.

454 hane reisinden sadece 28 (%6)'i uzun boylu, diğer %94 orta boylu olarak kaydedilmiştir.

#### 1840'de Hane Reislerinin Sakallı ve Bıyıklı Olanları:

Evsafı	Yenice Mah.	Solaklı Mah.	Toplam	%
Sakallı	184	196	380	84
Bıyıklı	25	29	54	11
Şabemred	7	11	18	4
Belli değil	1	1	2	0.5
Toplam	217	237	454	

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Mucur'da hane reisi erkeklerden sakal sahiplerinin %84 gibi bir orana sahip olmaları, bir tesadüf olmasa gerektir. Bu durum Osmanlı toplumunda genel olarak gençlik çağını aşmış orta yaşa gelen hemen hemen her erkeğin sakal bıraktığının da bir işareti olarak telakkî edilebilir. Sakallı olmayan hane reisi erkeklerden önemli bir kısmı da “Şabemred” ve “Ter bıyıklı” olduğuna bakılırsa çocuk ve yeni yetmelerin de önemli bir oranı (%8) içerdiği görülmüştür.

#### 1840 Tarihli Deftere Göre Tipoloji

Evsafı	Yenice Mah.	Solaklı Mah.	Toplam	%
Kara sakallı	76	93	169	37
Kır sakallı	51	42	93	20
Ak sakallı	28	39	67	15
Kumral sakallı	13	12	25	6
Sarı sakallı	15	9	24	5
Köse sakallı	1	1	2	0.5
Ter bıyıklı	8	10	18	4
Kara bıyıklı	9	13	22	5
Kumral bıyıklı	2	3	5	1
Sarı bıyıklı	6	3	9	2
Şabemred	7	11	18	4
Belli değil	1	1	2	0.5
Toplam	217	237	454	

Bu tipolojik tasnifden, en başta 67 ak sakallı hane reisinden hareketle nüfusun %15 kadarının ihtiyar olduğu, 93 kır sakallı hane reisinin bulunmasıyla da %20'lik bir kısmın orta yaşta oldukları sonucunu çıkartabiliriz. Öte yandan nüfusun önemli bir kısmı esmer ve karayağız insanlardan oluşmaktadır. Sarışınlar %7'lik bir oranda görülürken, bir diğer %7'lik kısım ise kumraldır.

## EKONOMİK YAPI

XVI. yüzyılda bir köy olan Mucur'un hiç şüphesiz ekonomisi de tarıma dayalı olacaktır. Verilerimize baktığımızda en temel üretimin buğday ve arpa olduğunu görürüz. Divanî ve malikane tarzında organize edilmiş olan Mucur karyesinin geliri, o yıllarda “Kendüm” diye ifade edilen buğday, “Şa'ir” olarak belirtilen arpa ve yine zirai ürünlerden bağ ve bostan olarak görülmektedir. Tahriredeki “Resm-i ganem” kayıtlarından ahalinin vergi verecek oranda koyun beslediği de anlaşılmaktadır. Yine bu yıllarda arıcılığın da yaygın olmasa bile bir kısım ailelerin gelir kaynakları içinde yer aldığı görülmüştür.

XV. yüzyıldan XIX. yüzyıl ortalarına kadar gelir kaynaklarını takip edebildiğimiz kasaba, daha ziyade kendi yağı ile kavruşulan bir yapıya sahiptir. Yukarıda zikrettiğimiz zirai ve hayvanî gelirlerin dışında sınıai faaliyet olarak görebileceğimiz değirmen, bezirhane gelirlerinin yanında, XIX. yüzyılda gördüğümüz “Ticarî temettuatlardan” ve hanelerin sahip olduğu dükkanlardan, yine iç piyasaya yönelik, bir ticarî hayatın olduğu da söylenebilir.

### Tarla Gelirleri

Köy ekonomilerinin temeli ziraattir. Ziraat ise, XX. yüzyıl başlarına kadar öküz üzerine bina edilmiştir. O halde tarlanın sürülmesinde ve hasadın kaldırılmasında vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkan öküzün, gerek hane bazında, gerekse dönüm başına düşen adedinin tespiti faydalı olacaktır. Ve esasen, ailelerin ziraatle doğrudan iştiğal edip etmediklerinin en belirgin göstergesi de öküz sahibi olup olmamalarıdır.

#### 1840'ta Öküz Sahibi Hane ve Oranı:

Mahalle Adı	Hane Sayı	Öküz Sahibi	%
Yenice	217	131	60
Solaklı	237	106	45
Toplam	454	237	52

Tablomuzda da görüleceği üzere Yenice mahallesinde oturan ahalinin %60'ı, Solaklı mahallesinde oturan ahalinin ise %45'i öküzü sahiptir. Kasabanın genel ortalaması ise %52 olup ahalinin yarıdan fazlasının asıl işinin çiftçilik olduğu söylenebilir. Diğerlerinin de hiç şüphesiz zirai gelirleri bulunmaktaydı.

Kaç dönüme bir öküzün düştüğü meselesine gelince yine şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

#### 1840'da Tarla Dönüm Başına Ortalama Düşen Öküz

Mahalle Adı	Toprak Dön.	Öküz Adet	Öküz başına Ort. Dön.
Yenice	5935	423	14
Solaklı	4829	286	17
Toplam	10764	709	15

Ortalama 15 dönümlük bir araziye 1 öküz düşmektedir. Burada çiftin ve çiftliğin 2 öküzden oluşacağı nazara dikkate alınınca çiftçi ailelerin ortalama 30 dönüm civarında bir toprağa sahip oldukları da söylenebilir. Bu arada ortalama hane başına 1.5 öküzün düştüğünü de belirtelim.

Mucur için takip edebildiğimiz 1485 tarihinden itibaren gelirlerin ziraata ait kısmını buğday ve arpa oluşturmaktadır. 1485 tarihli defterde ahalinin ödediği öşr münaseti ile haberdar olabildiğimiz bu vergilerden buğday için 30 müd karşılığı 1500 akçe ödenirken, arpa için ise 20 müd karşılığı 800 akçe ödenmiştir.<sup>94</sup> Eyalet-i Rum'da öşr miktarı 1/5 olduğuna<sup>95</sup> göre buğday üretiminin 150, arpa üretiminin ise 100 müd olduğu söylenebilir. Bir müd'ün 513.12 kg'a tekabül ettiği gözönüne alınacak<sup>96</sup> olursa Mucur'da 1485 yılında 76.968 kg kadar bir buğday üretimi ile 51.312 kg'lık bir arpa üretiminin var olduğu anlaşılmaktadır.

1584 yılına gelindiğinde ise Mucur'un bağlı olduğu eyaletin değişmesinden dolayı, hububat ölçü birimi de değişiklik göstererek "müd" yerini "keyl" almıştır. Divanî ve malikane gelirleri olarak bahsettiğimiz bu gelirlerden 300 keyl divanî, 300 keyl de malikane gelirleri içinde buğday alındığı görülmektedir. Ayrıca yine 300'er keyl olarak toplam 600 keyl de arpanın alındığı görülmüyor.<sup>97</sup> Eyalet-i Rum'da da öşr miktarı 1/5'dir<sup>98</sup>; buna göre: 600 keyl miktarı ödenen buğdayın, (600 x 5 = 3.000 keyl) şehirdeki üretimi 3.000 keyl olduğu anlaşılmaktadır. Bir keyli 32.070 kg olarak<sup>99</sup> ele alırsak toplam (3.000 x 32.070 = 96.210 kg) 96.210 kg olduğu söylenebilir. Arpa üretimini de aynı usulle hesapladığımızda yine 96.210 kg'lık arpa üretimi söz konusudur.

#### 1485 ve 1584 Tahrir Defterlerine Göre Kasabanın Hububat Üretimi:

Hububat	1485	1584	Artış Mik.	Artış%
Buğday Kg	76.968	96.21	19.242	25
Arpa Kg	51.312	96.21	44.898	88
Toplam Kg	128.28	192.42	64.14	50

1485 yılından 1584 tarihine kadar aradan geçen bir asırlık sürede, kasabanın buğday üretimi %25 artmış gözükürken, arpa üretiminin, neredeyse iki misli diyebileceğimiz, %88'lik bir artışı müşahade edilmektedir. Toplam hububat üretimi yaklaşık %50 artmıştır.

XIX. yüzyıla gelindiğinde ise toprak ürünlerini hane bazında tespit etme imkanına sahibiz. Aynı zamanda bu dönemde kıraç ve sulu ziraat artık ayrı katagoride verilmektedir.

#### Sulu Ziraat

Sulu ziraatten, sulanabilen topraklarda yapılan ekimi anlıyoruz. Kasaba yakınlarında hemen hemen çoğu ailenin bir ile bir buçuk dönüm civarında topraklarının olduğu ve bu arazilerde kendi ihtiyaçlarını karşıladıkları hububatı yetiştirdikleri görülmektedir. Bu toprakları hububatın yetiştiği alanlar olarak görmemizin sebebi ise kasabada yaşayan insanların ayrıca sebze ve meyvelerini yetiştirdikleri bahçe ve bağ olmasıdır.

1834 tarihli defterde hanelerin toprak miktarı ve bu toprakların değerleri verilmekte ve maalesef elde edilen gelir kaydedilmemiştir. Ve öyle anlaşılıyor ki sadece kasaba merkezinde, ahalinin evi yakınlarındaki ve büyük bir ihtimalle sulu ziraat yapılan topraklar vergiye matuf olarak kaydedilmiştir. Zira 1840 tarihli defterde de, yine hanelerin sahip olduğu topraklar "sulak tarla", "kıraç tarla" ve "tarla" olarak tasnif edilmişlerdir. 1840 tarihli defterdeki sulak tarla olarak belirtilen tarla miktarlarına bakıldığında, 1834 tarihli tarla miktarları ile örtüşmektedir. Her ikisinde de, yarım, bir ya da buçuk dönümlük topraklardan bahsedilmektedir.

#### 1834 Tarihli Deftere Göre Toprak Sahipleri

Mahalle Adı	Hane Sayısı	Top. Sahip Hane	%
Yenice	158	46	29
Solaklı	154	32	21
Toplam	312	78	25

Tabloda da görüldüğü üzere 1834 tarihinde kasabada yaşayan toplam 312 haneden ancak 78 (%25)'inin toprağı gözükmektedir. Sulu ziraatte neler yetiştirdiklerini tam olarak tespit edemesek de en azından bu yıllarda bu tarlaların kıymetleri konusunda fikir sahibi oluyoruz.

#### 1834 Yılı İçin Toprak Miktarı ve Kıymeti:

Mahalle Adı	Toprak Dön.	Kıymet Krş.	Ort. Kıymeti Krş.
Yenice	53	3870	73
Solaklı	26.5	1700	64
Toplam	79.5	5570	70

94. BOA TD. 19, s. 284

95. Bkz. Bahaeddin Yediyıldız, **Ordu Kazası Sosyal Tarihi**, Ankara, 1985, s. 118.

96. Bahaeddin Yediyıldız, **a.g.e.**, s. 119.

97. TKGMKK.TD. 139, s. varak 82; 1805 (1220) yılına ait bir belgede bu verilerin hiç değişmediğini yine Malikane ve Divanî olmak üzere iki kısımda oluştuğunu ve buğday ve arpa öşürlerinin 1584 yılı ile aynı olduğu görülmektedir. bkz. Cevdet Maliye 30893.

98. Mustafa Oflaz, 16. Yüzyılda Niğde Sancağı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992 (Basılmamış Doktora Tezi), s. 150.

99. Bahaeddin Yediyıldız, **a.g.e.**, s. 119.

1834 tarihli defterde bir dönüm toprağın ortalama 70 kuruşluk bir değere sahip olduğu gözlemlenirken, toplam olarak o yıllarda 79.5 dönümlük bir arazinin 5570 krş kıymete haiz olduğu söylenebilir. Bu miktar şehir ahalisinin toplam mal varlığı ile kıyaslandığında ise karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

*1834'de Toplam Temettuat İçinde Tarlanın Payı:*

Mahalle Adı	Toplam Mal Varlığı Krş	Toprak Kıy Krş	%
Yenice	24.490	3.870	16
Solaklı	15.705	1.700	11
Toplam	40.195	5570	14

Yenice mahallesinde yaşayan ahalinin toplam mal varlığı 24.490 kuruş olup, bunun 3.870 kuruş tarladan oluşmaktadır ki bu %16'lık bir rakam anlamına gelmektedir. Öte yandan Solaklı Mahallesi'nde bu oran 15.705 krş'a 1700 kuruşdur. Bu ise %11'i ifade ederken, genel olarak şehrin toplam temettuatının %14'lük oranı, sadece sulu toprağa sahibiyetten olduğu anlamı çıkartılabilir.

1840 yılına gelindiğinde kısmen daha net rakamlara sahip bulunmaktayız. Yukarıda belirtildiği üzere sulak, kıraç ve tarla gelirleri olarak tasnif edilen ziraî gelirlerin bir kısmını biz de aynı tasnif içinde değerlendireceğiz.

*1840 Tarihinde Sulak Tarla Sahibi Hane:*

Mahalle Adı	Toplam Hane	Sulak Tarla Hane	%
Yenice	217	71	33
Solaklı	237	126	52
Toplam	454	197	43

Bu tarihlerde her şeyden önce mahalleler arasında önemli farkın olduğu ortaya çıkmaktadır. Solaklı Mahallesi, geçen on yıl içinde nüfus olarak Yenice Mahallesi'nin önüne geçtiği gibi, sulu toprağa sahibiyet açısından da, hem oldukça önde görülmektedir, hem de barındırdığı ailelerin yarıdan fazlası sulak arazi sahibidirler.

*1840'da Sulak Arazi ve Geliri:*

Mahalle Adı	Toprak Dönüm	Kıymet Krş	Ortalama Krş
Yenice	335	9630	29
Solaklı	492	19830	40
Toplam	827	29460	36

Kasabada mahallelere göre dağılımı görülen toplam 827 dönüm sulak tarla ekilmekte olup, ortalama 36 kuruştan 29420 kuruşluk bir kıymete

haiz olduğunu da ayrıca belirtelim. Tabloda da görüleceği üzere sulak araziye sahip olma ve ürün elde etmede Solaklı Mahallesi'nin önde olduğu tahmin edilmektedir. Yenice Mahallesi ahalisinin 1 dönümlük tarlasına 29 kuruşluk değer biçilirken, Solaklı mahallesinde oturanların tarlası daha verimli olmalı ki 40 kuruş değere sahip olduğu görülmektedir.

*1840 Yılı Toplam Mal Varlığı İçinde Sulu Ziraatin Payı*

Mahalle Adı	Toplam Mal Varlığı Krş	Sulak Tar. Kıymet Krş	Toprağın Payı
Yenice	257615	9670	%4
Solaklı	300660	19830	%7
Toplam	558275	29500	%5

1840 tarihinde kasabada bulunan iki mahalle-den Yenice Mahallesi ahalisinin Solaklı Mahallesi'nde oturan ahaliye göre bu sulu ziraatten daha az payları bulunmaktadır. Toplam mal varlığı içindeki sulu ziraat payının Yenice Mahallesi'nde %4'lük oranı, Solaklı Mahallesi'nin %7'lik oranına göre daha az bir payı bulunuyordu. Ortalama olarak ise bu pay %5'tir.

**Kıraç Ziraat**

Bilindiği üzere Anadolu'da ziraat genel olarak kıraç arazide yapılmaktaydı. Sulamanın çok yaygın olduğunu söylemek zordur. 1840 yılındaki bilgilere göre Mucur kasabasında ekseri ziraatin kıraç arazide yapıldığı söylenebilir. Daha XV. yüzyıldan itibaren kasabanın ziraî hayatında buğday ve arpa'nın önemli bir payı bulunmaktaydı. Öyle sanılmaktadır ki, XIX. yüzyılda da ziraî üretim, buğday ve arpa üretimine dayanmaktadır.

1840 tarihli defterde, yukarıda da belirtildiği üzere, toprak çeşitleri sulak tarla, kıraç tarla ve tarla olarak belirtilmiştir. "Tarla" olarak belirtilen tarım arazisi de, burada, kıraç ziraatin içinde müteala edilmiştir. Zira sulanmadığı ve kıymetini kıraç toprak ile aynı olması bizi böyle bir değerlendirmeye sevk etmiştir.

*1840'da Kıraç Tarla Sahibi Hane Miktarı ve Oranı:*

Mahalle Adı	Hane Sayısı	Kıraç Tarla Sh. Hane	%
Yenice	217	117	54
Solaklı	237	96	41
Toplam	454	213	47

Bu tablomuz bize Mucur'da yaşayan ahalinin yarısının iki mahalle arasında %10 civarında bir oran farklılığına rağmen sulak olmayan topraktan

istifade ettiğini ve geçimlerine esas teşkil eden hububatı ürettiklerini gösteriyor.

#### 1840 Yılı Kıraç Arazinin Kıymeti:

Mahalle Adı	Toprak Dön.	Kıymet Krş.	Ortalama Krş.
Yenice	5600	11160	2
Solaklı	4337	9040	2
Toplam	9937	20200	2

Kıraç arazideki toprak miktarına bakıldığında sulu araziye göre oldukça fazla bir toprağın varlığı dikkati çekmektedir. Ancak kıraç arazinin kıymetinin sulak arazinin 1/20'si kadardır, yani bir dönüm sulak arazinin kıymeti yaklaşık 40 kuruş iken, kıraç arazinin kıymeti ancak 2 kuruş civarındadır. Yıllık hasılat cihetinde düşünüldüğünde de herhalde en az bu oran nisbetinde bir üretim farklılığından söz edilebilir.

#### 1840'da Kıraç Arazinin Toplam Mal Varlığı İçindeki Payı:

Mahalle Adı	Toplam Gel. Krş	Kıraç Top. Krş	%
Yenice	257615	11160	4
Solaklı	300660	9040	3
Toplam	558275	20200	4

Toplam gelirler içinde kıraç arazinin oranına baktığımızda ortalama %4'tür.

#### 1840'da Tarla Gelirlerinin Toplam Gelir İçindeki Payı:

Mahalle Adı	Top. Gel. Krş	Slk. Tar. Krş	Krç. Tar. Krş	Top. Tar. Gel. Krş	Top. Gel. Pay %
Yenice	257615	9630	10960	20590	8
Solaklı	300660	19830	9840	29670	10
Toplam	558275	29460	20800	50260	9

Netice olarak kıraç ve sulak arazide yapılan tarımın, kasabanın toplam geliri içindeki payı %9 gözükmektedir. Yukarıda da anlatıldığı üzere sulak arazi dönüm itibarıyla az olmakla birlikte, elde edilen ürün açısından önemli bir yere sahiptir.

#### 1834 ve 1840 Yıllarında Bağ Dönüm ve Ortalama Kıymetleri

Mahalle Adı	Toplam Bağ Dönüm		Bağ Kıymet Kuruş		Dönüm Başına Ort. Kuruş		1834'den 1840'a Artış Payı % (dön.)
	1834	1840	1834	1840	1834	1840	
Yenice	94	214	7556	10521	80	49	128
Solaklı	56.5	233	4220	11565	75	50	312
Toplam	150.5	447	11776	22086	78	50	197

#### Bağcılık

Mucur kasabasının bağ ve bahçelerin içinde yer aldığı fiziki yapıda belirtilmişti. Bağ ve bahçeler içinde yer alması şehri güzelleştirmesi yanında, çok önemli bir gelir kaynağı oluşturmaya bile her hanenin yıllık yaş, kuru üzüm ihtiyacının giderildiği, kaynatılan pekmezler ve yapılan pestillerle tatlı ihtiyacının karşılandığı söylenebilir. Cuinet, Mucur'da her çeşit üzümün yetiştiğinden bahsetmektedir.

XVI. yüzyıl sonlarında (1584) öşr-i bağ olarak 200 akçe alındığına bakılırsa, öşr oranının 1/5 olmasından hareketle o yıllarda "karye"de 1000 akçelik bir üzüm yetiştiriciliği söz konusudur.

#### 1834 ve 1840 Yıllarında Bağ Sahibi Haneler:

Mahalle Adı	Hane Sahipleri		Bağ Sahip. Hane		Bağ Sahiplerinin %	
	1834	1840	1834	1840	1834	1840
Yenice	158	217	110	178	%70	%82
Solaklı	153	237	105	204	%69	%86
Toplam	311	454	215	382	%70	%84

1834 yılında kasabada vergi hanesi olarak gözükken 311 haneden 215'i bağ sahibi idiler. Kasaba insanının %70'inin sahip oldukları bu bağlar, genel itibarıyla kendi ihtiyaçlarını karşıladıkları 0.5 ile 1 dönüm arasında değişmekteydi. Tabloda da görüldüğü üzere 1840 yılına gelindiğinde bağa sahip hane miktarının oranı %70'den, %84'e yükselmiştir.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1834 yılında kasabada 150 dönüm civarında bağ bulunurken, 1840 yılına gelindiğinde artan nüfus ile birlikte dönüm olarak bağ kapasitesi de ortalama %197 oranında bir artış ile 447 dönüme baliğ olmuştur. Kıymet olarak ise 1834 yılı için dönüm başına kıymet olarak 78 krş değer biçilirken, 1840 yılında 1 dönüm bağa 50 krş değer biçilerek vergi tevziinde bulunulduğu anlaşılmaktadır.

1840 Yılında Toplam Mal Varlığı İçinde  
Bağın Kıymeti Kuruş

Mahalle Adı	1840'da Toplam Gelir Kuruş	1840'da Bağ Gelir Gelir Kuruş	1840'da Toplam Gel İçinde Bağ. Gel.%
Yenice	257615	10521	4
Solaklı	300660	11565	4
Toplam	558275	22086	4

1840 yılı için kasaba ahalisinin mal varlığına baktığımızda Solaklı ve Yenice Mahallelerinin birbirlerine yakın oranda bağa sahip oldukları söylenebilir. 1840 yılında toplam 22086 kuruş kıymeti olan bağın toplam mal varlığı içindeki payı %4'dür.

### Bahçe Geliri

Yukarıda da belirtildiği üzere bağların ve bahçelerin içinde yer alan ve bugün de en azından o bölgede "Yeşil Mucur" olarak bilinen kaza merkezi hakkında bilgi veren Cuinet, 1890'larda en güzel meyve çeşitlerine sahip bahçelerini de zikreder.

Ancak gelir getirici olarak Temettuat defterlerinde gördüğümüz bahçelere sahip aile sayısı ve dönüm miktarları çok az görünmektedir.

1834 ve 1840 Yıllarında  
Bahçeye Sahip Hane ve Oranları:

Mahalle Adı	Hane Miktarı		Bahçeye Sahip Hane		Bahçeye Sahip Hane Oranı%	
	1834	1840	1834	1840	1834	1840
Yenice	158	217	8	12	5	6
Solaklı	153	237	8	5	5	2
Toplam	311	454	16	17	5	4

O zaman aklımıza, defterlerde gösterilen bahçelerin, evlerin önünde bulunan bahçeler olabileceği gelmektedir. Ve muhtemelen meyve ve sebzevatın yetiştirildiği alan sulu ziraatin yapıldığı yerlerin olabileceğini de akıldan uzak tutmamak lazımdır; ve kuvvetle muhtemel de öyledir.

Çok fazla bir gelir söz konusu olmadığı için tablolaştırmaya gerek duymadığımız bahçe geliri toplam olarak şöyle gözükmektedir: 1834 yılında toplam 16 dönümden olup kıymeti 630 kuruştur.

1840 Tarihinde Kasabalının Sahip Olduğu Büyük ve Küçükbaş Hayvan:

Mahalle Adı	Küçükbaş Hayvan		Büyükbaş Hayvan								Toplam	
	Keçi	Koyun	İnek	Camus	Öküz	Beyg	Kısr	Tay	Eşek	Deve	K.baş	B.baş
Yenice	772	497	652	33	423	9	24	6	206	4	1269	1357
Solaklı	753	736	319	56	286	9	20	1	217	17	1489	925
Toplam	1525	1233	971	89	709	18	44	7	423	21	2758	2282

1840 tarihinde ise 17 dönümlük bahçeye 560 kuruşluk bir kıymet biçilmiştir.

### Hayvancılık

Hayvancılığın, Mucur halkının en temel gelirlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Tabloda da görüleceği üzere 1840 tarihinde ahalinin toplam mal varlığı içinde hayvanların kıymeti, hemen hemen yarısını oluşturmaktaydı. Kasabanın toplam 543.095 krş mal varlığı içinde, 270.180 krş hayvanlara biçilen değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Yenice mahallesinde oturan insanların toplam mal varlıkları içinde sahip oldukları hayvanlarının payı %52'lik oranla önde olduğu gözlenmektedir.

1840'da Hayvanatın Toplam Malvarlığı  
İçindeki Payı:

Mahalle Adı	Toplam Mal Varlığı Krş	Hayvanların Kıymeti Krş	Hayvanların Payı%
Yenice	258175	133555	52
Solaklı	284920	136625	48
Toplam	543095	270180	50

Mucur'da küçükbaş hayvan içinde keçi ve koyun yer alırken, büyükbaş hayvanların içinde ise koşu öküzünden, camus, camus ineği, inek, kara sığır ineği, beygir, kısrak, tay ile dişi ve donlu deveye varıncaya kadar bir hayvanat zümresi bulunmakta, hemen hemen her ailenin binek ve yük taşımasında kullandığı merkebi de zikretmeden geçmemek gerekmektedir.

Bu tafsilatlı tablodan da görüleceği üzere kasaba halkından hemen her ailenin özellikle küçükbaş hayvanlardan koyun ve keçi, büyükbaş hayvanlardan ise başta sütünden istifade edilen inek, genel itibarıyla her ailenin sahip olduğu hayvanlardandır. Bunun yanında tarla gelirleri kısmında da belirtildiği üzere çoğunluk öküz sahibidir. Maddî olarak durumları iyi olan ailelerin ise camus, kısrak, beygir ve deveye sahip oldukları gözlenmektedir. O günlerin bineği ve yük hayvanı olarak görülen merkeb ise hemen her ailede bulunuyordu.

Bu hayvanların değerlerine gelince bir keçi 20, koyun 25, inek 70, merkep 60, camus ineği 150, camus 250 (muhtemelen erkeği), öküz 125 kuruş, kısarak beygir ve tay fiatları ise 150, 200, 300 kuruş arasında değişen fiyatlardaydılar.

Netice olarak, Mucur'da önemli miktarda büyük ve küçükbaş hayvan bulunmakta olup kasaba halkının önemli ekonomik kaynağını oluşturuyordu.

### Arıcılık:

Daha XV. yüzyıldan bu yana Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi burada da bir kısım ailenin arı beslediği bilinmektedir. XV. yüzyılda 14 akçe rüsuma tabi olan arı gelirinin, XVI. yüzyıl sonlarında ise resm-i kovan olarak 140 akçenin alındığına bakılırsa arıcılığın bir asır öncesine göre epeyce geliştiği söylenebilir.

XIX. yüzyıla gelindiğinde de diğer gelirler gibi arıcılık ile uğraşan ailelerin sahip oldukları kovan ve gelirleri tespit edilebilmektedir.

*1840'da Ariya Sahip Haneler  
ve Kovan Miktarı*

Mahalle Adı	Toplam Hane	Ariya Sahip Hane		Ariya Sahip Hanenin	
		Kovan	Adet	%	Ort. Kovan
Yenice	217	27	138	12	5
Solaklı	237	62	247	26	4
Toplam	454	89	385	20	4

1840 tarihinde, anlaşıldığı kadarıyla kasabalının %20'sinin arısı bulunmaktadır. Toplam 89 hane ortalama 4 kovana sahiptirler. Bir kovan balın ücreti ise 10 kuruş olup, hemen hepsi 385 kovan olan bal miktarı şehrin temettüat hanesine 3850 kuruş gibi (%07) cüzi bir miktar ilave etmekten öte, hâli vakti yerinde olan insanların tatlı ihtiyaçlarını gidermek için arıcılık ile uğraşıldığı söylenebilir ki bu durum arıya sahip olanların mal varlıklarına bakıldığında daha iyi görülmektedir.

### Sınâî

Sınâî üretim içinde müteala edilebilecek faaliyetler olarak bezirhane, değirmen ve dokumacılık ele alınabilir.

### Bezirhane

Mucur'da önemli bir miktarda üretildiğini zannettiğimiz zeyreğin yağının çıkartılması bezirhanelerde gerçekleştirilmekteydi.

1584 yılında 5 mahalleli bir yerleşim birimi olan Mucur'da, zeyreğin işlendiği 3'ü taşlı, toplam 14 bezirhane bulunmaktaydı. Her bir bezirhane "Resm-i Bezirhane" adı altında 20 akçe alınıyordu; toplam bezirhane vergisi ise 280 akçedir.

1834 tarihinde bezirhane sayısı 19'a çıkmış olup, yıllık 1280 kuruş geliri vardı. 1840 tarihinde adedini tesbit edememekle birlikte kasaba halkından 28 hanenin muhtelif cranda gelirlerinin bir kısmını oluşturan bezirhanelere toplam 4325 kuruşluk bir değer biçildiği görülmektedir.

### Değirmen

Osmanlı Devletinde su veya yel ile dönen değirmenlere "asıyab" denilmektedir. Buğdayın öğütülerek un haline getirildiği işletmeler olan değirmenlerin pek tabii olarak en eski tarihlerden itibaren değişik şekilleri mevcuttur. Artan nüfus ile paralel olarak değirmen sayısının da artması da normaldir.

1485 yılında 34 haneyi barındıran Mucur'da, 1 adet asiyab bulunmakta olup yılda 6 ay çalışmakta idi; ve 376 akçe resm'e tabiydi. 1584 yılına gelindiğinde artan nüfus ile birlikte 3'e çıkmış ve 180 akçe Resm-i Asiyab tahsil edilmekteydi.

XIX. yüzyıl ortalarına gelindiğinde ise kasabada 8 adet değirmen bulunuyordu. Bu değirmen bir tek ailenin elinde olmayıp veraset yoluyla kardeş ailelerin birlikte işlettikleri anlaşılmaktadır. 1840 yılında kasabada muhtelif oranda değirmen hissesine sahip olan 18, değirmen öşrü hissesine sahip ise 7 hane bulunuyordu. Yani değirmen gelirlerinden istifade eden toplam 25 aile olup, bu rakam kasaba nüfusunun %6'sı anlamına gelmektedir.

*1840'da Değirmen Hissesi ve  
Değirmen Öşrü Hissesine Sahip Aileler*

Mahalle Adı	Hane Miktarı	Değirmen Hane	Hissesi Krş	Değirmen Hane	Öşrü Krş	Toplam	
						Hane	%
Yenice	217	6	2400	2	400	8	4
Solaklı	237	12	5330	5	710	17	7
Toplam	454	18	5730	7	1110	25	6

Yine tablodan anlaşıldığı üzere değirmen hissesine sahip 18 aile, 5730 krş değirmenden gelir elde etmekteydi. Öte yandan Değirmen öşrü hissesi olarak hanelerin toplam temettuatlarına kaydedilen 1110 krş'un da varlığı dikkatimizi çekmektedir.



**Dokumacılık:**

Mucur halkının başlıca meşguliyet ve geçim kaynaklarından biri de dokumacılıktır. Cuinet, Mucur'da endüstri üretiminin ince yünden dokunan halılardan oluştuğundan da bahseder<sup>100</sup>. 1940'lı yılları hakkında bilgi veren C. Hakkı Tarım da, Mucur'da, güzel terki heybesi, halı yastığın dokunduğundan<sup>101</sup> bahseder ki yakın zamana kadar halı yastık dokumacılığının yaygın olduğuna biz de şahidiz.

Mucur'da ve Kırşehir'de beslenen tiftik keçisinden de halıların hammaddesinin o kanalla karşılandığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca burada belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise, Mucur'da yetiştirilen "cehri çalısı"dır. Boyacılığın temelini oluşturan ve güzel bir sarı renk veren cehri, Anadolu'nun bir çok yerinde rastlanan bir çalı bitkisinden elde edilir.<sup>102</sup> Cehri çalısı, bakımlı olanlar (beledi), yabancılar (cebeli) olarak iki kısma ayrılmaktaydı. Yabancıların aşılınıp bakılması ile daha iyi ürün alınabileceği gibi, yeni dikilen bir fidandan da, ancak üçüncü yılında ürün alınmaktadır. Anadolu'da, cehri yetiştiriciliği önemli bir zenginlik kaynağı olarak belirtilmektedir. Bitkinin doğal yetişme sahası İç Anadolu bozkırları olarak gösterildiği gibi, Konya, Kayseri arasındaki volkanik örtü, cehri bitkisinin en fazla geliştiği alandır.<sup>103</sup> Mucur da, işte coğrafi mekan olarak, bu alanın içinde yer almaktadır.

Mucur'da yabancı olarak bolca bulunduğu anlaşılan cehri, beledi olarak da yetiştirilmekteydi. 1844 yılı için bunu rakamlarla tespit etme imkanına da sahip bulunuyoruz.

**1840'da Cehri Çalısına Sahip Haneler**

Mahalle Adı	Toplam Hane	Cehri Çalısına Sahip			Toplam Haneye Oranı%
		Hane	Çalı Adet	Kıymet Krş	
Yenice	217	14	178	1200	6.4
Solaklı	237	1	7	350	0.5
Toplam	454	15	185	1520	3.3

Yukarıda da belirtildiği üzere, tabloda görülen cehri yetiştiriciliği, beledi şeklinde yapılmaktadır.

**1840'da Ticari Temettuata Sahip Hanelerin Oranı**

Mahalle Adı	Toplam Hane	Tic. Temt. Sahip		Temett. Sahip		Fakirülhal	
		Hane	%	Hane	%	Hane	%
Yenice	217	88	41	126	58	3	1
Solaklı	237	144	61	88	37	5	2
Toplam	454	232	51	214	47	8	2

Bunun dışında da, halkın, yünün boyamasında kullandığı cehriyi, tabii şartlarda yetişen çalılarından topladıklarını zannediyoruz. Ancak, yine tabloda görülen, bu işi, gelirinin bir kısmı haline getiren 15 hanenin varlığı da belki de bu yıllardan itibaren "evcil" diyebileceğimiz cehri yetiştiriciliğine başlanılmış olmalıdır.

**Ticaret**

Küçük yerleşim merkezlerinde genel itibarıyla her aile kendine yetecek yiyecek ve temel tüketim maddelerini kendileri üretmeye çalışsalar da, kendilerinin temin edemedikleri bazı ihtiyaçları bir başkasından satın almak zorundaydılar. Mucur'da da 1834 yılından itibaren tespit edebildiğimiz dükkân sayısı, var olan ticari hayatın boyutunu da nisbeten ifade edeceğini zannediyoruz. 1834 yılında kasabada 31 adet dükkân vardır. Bu sayı 1840'da 41'e 1890'da da 50'ye yükseldiğine bakılırsa artan nüfus ile birlikte ticaretin de o nisbette geliştiği söylenebilir.

Burada değerlendirilmesi gereken noktalardan biri de 1840 tarihli defterden önemli bir miktardaki ailenin "ticari temettuata" sahip olmasıdır. Esasen başka pek çok kasaba ve şehre ait temettuata defterlerinde hane reislerinin meslekleri belirtilirken, Mucur'a ait defterde böyle bir bilgi söz konusu değildir. Burada kanaatimiz, ticari temettuata sahip olanların, bir meslek sahibi olup, kasabada icra ettikleri mesleklerinden elde ettikleri gelirler "ticari temettuata" olarak kaydedilmiş olsa gerektir.

Meseleyi böyle ele aldığımız zaman kasaba ahalisinin önemli bir kısmının, alış verişi işi ile meşgul olduğu söylenebilir.

Bu tablo bize, nüfusun %51 gibi önemli bir kısmının ticari temettuata sahip olduğunu göster-

100. V. Cuinet, a.g.e., s. 338-339.

101. C.H. Tarım, *Tarih ve Coğrafya Lügatı*, 77.

102. Cehri Çalışması için bkz. Tuncer Baykara, *Osmanlılar da Medeniyet Kavramı ve Ondokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar*, İzmir, 1992, s. 181-186.

103. Tuncer Baykara, a.g.e., s. 182-183.

mektedir. Bir diğer nokta ise, başlangıçtan beri verdiğimiz pek çok tabloda da görüldüğü üzere Yenice mahallesine göre daha merkezi ve çarşı içinde olduğu anlaşılan Solaklı Mahallesi ticari gelirlerinin de fazla olduğunu görüyoruz.

#### 1840'ta Ticarî Temettuatın Payı

Mahalle Adı	Toplam Gelir Krş	Tic. Temt Krş	Tic Temt. %
Yenice	258175	30200	12
Solaklı	284920	56530	20
Toplam	543095	86730	16

Bu tabloda da görüldüğü üzere ticarî temettuat 86.730 krş. ile ahalinin toplam gelirlerinin ortalama %16'sını oluşturmaktadır.

#### Vergiler:

Esasen bazı hububatın üretimini hesaplarken öşürden hareket edilmişti. Bu meyanda da önce buğday ve arpa öşürleri verilmiştir. Bunlardan başka da, XV. yüzyıldan itibaren takip edebildiğimiz vergilerin başında çift ve caba vergisi, bād-ı heva, resm-i tapu ve deşt-bâni, resm-i ganem vergileri gelmektedir. Bunlarla ilgili olarak Mucur'a ait bulduğumuz bilgiler ise şunlardır:

**Resm-i çift, bennak ve caba:** 1485 yılında 376 akçe tahsil edilirken, 1584'te bu miktar, 1422 akçeye yükselmiştir.<sup>104</sup>

**Resm-i ganem:** 1485'te 250 akçe olan bu vergi, 1584'te 1500 akçedir.

**Resm-i tapu ve deşt-bâni:** 1485'te bulunmayan bu rüsumun, 1584'de 382 akçe olduğu görülmektedir.

**Bād-ı heva:** Bu vergiyi de sadece 1485 tarihli defterde görmekteyiz ki bu tarihte 200 akçe bād-ı heva ödendiği anlaşılıyor.

Bu vergilerin dışında bizim asıl burada üzerinde duracağımız vergi, 1840 tarihli temettuat defterindeki aynı dönemde başka şehirler için tutulan temettuatlarda "vergi-yi mahsus" olarak ifade edilen rüsumun Mucur'da "tekalif" olarak geçendir. Mucur'da yaşayan 454 hanenin de 35'i tekalif vermemiştir. Bunlardan 4'ü fakirliğinden, 1'inin de müftü olduğundan dolayı tekalif vermediği görülmektedir. Geriye kalan 23 hanenin -ki bazılarının da külliyetli miktarda mal varlığı olduğu halde- tekalif vermediği görülmektedir. Tekalif alınmamasının nedeni muhtemelen sahip olduğu mal varlığı üzerinden ya bir yıl geçmemiş ya da müftü efendi

gibi ehl-i örf mensubiyetinden olmalıdır. Tekalif vermeyenler Yenice mahallesinde 12 kişi ile %6'ya baliğ olurken, Solaklı Mahallesinde 23 kişi ile %10'dur; Mucur ortalaması ise %8 olarak görülmektedir.

#### 1840'da Tekalif Vermeyen Hanelerin Oranı

Mahalle Adı	Toplam Hane	Tekalif Vermeyen			Vermeyenlerin %
		Nor.Ha.	Fak.Ha.	Top.	
Yenice	217	9	3	12	6
Solaklı	237	19	1	23	10
Toplam	454	23	4	35	8

1840 yılında ahaliden alınan toplam tekalif 15.817 kuruş olup bütün mal varlığının yaklaşık %3'üne denk düşmektedir. Esasen bunun da, çok fazla bir vergi olduğu söylenemez.

#### 1840'da Tekalif ve Oranı

Mahalle Adı	Toplam Gelir Kuruş	Tekalif Kuruş	Gelire %
Yenice	25.8175	8.897	3.4
Solaklı	28.4920	6.920	2.4
Toplam	54.3095	15.817	2.9

#### SONUÇ

Bu çalışmada, temettuat defterleri esas olmak üzere tahrir, hurufat ve sair kaynakları kullanarak Mucur'un XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar sosyal ve ekonomik tarihi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bölgeye XVI. yüzyılda önemli miktarda gelen Türkmenlerden bir kısmı da Mucur'a yerleştikleri ve burasının Türkleşmesini sağladıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu durum, Mucur'un nüfus potansiyeli olarak önem arz eden büyük köyler arasında yer almasını temin etmiştir. Bu nüfus artışı XVII. ve XVIII. yüzyılda da devam etmiş ve Mucur, daha XVIII. asrın sonlarında Hacıbektaş ile birlikte kaza merkezi olmuştur.

XV. yüzyıldan günümüze idari açıdan Kırşehir'e bağlılığını devam ettiren Mucur'un ekonomisi hayvancılık, tarla, bağ ve bostan gelirlerine dayanmaktaydı. Bugün de Mucur, yeşillikler içinde yer alan; halkının bağ ve bahçe gelirlerine sahip olduğu, çevresinde zirai hayatın ve hayvancılığın devam ettiği; 10.000 civarında nüfusun barındığı ve bu arada hızlı yapılaşma sürecine girildiği şirin bir Orta Anadolu kasabasıdır.

104. 1797'de de aynı durumun devam ettiği görülmektedir. bkz. Cevdet Maliye 30893.